

Ziņojums
par
Izglītības kvalitātes valsts dienesta
analītisko izpēti
**„Pilsoniskās vērtības mācību un audzināšanas procesā
vispārējās izglītības un profesionālās izglītības iestādēs
Latvijā”**

Rīga, 2015

Saturs

Ievads	3. lpp.
Ziņojumā lietoto terminu skaidrojums	5. lpp.
Pašvaldību anketēšanas rezultāti	6. lpp.
Izglītības iestāžu vadītāju anketēšanas rezultāti	14. lpp.
Pedagogu anketēšanas rezultāti	21. lpp.
Izglītojamo anketēšanas rezultāti	27. lpp.
Izpētes kopsavilkums, kopējie secinājumi un ieteikumi	36. lpp.

Ievads

Izglītības kvalitātes valsts dienests (turpmāk – kvalitātes dienests), pildot „Deklarācija par Laimdotas Straujumas vadītā Ministru kabineta iecerēto darbību” otrās sadaļas „Ģimenes un indivīda dzīves kvalitāte Latvijā” norādītos uzdevumus, pamatojoties uz Izglītības likuma 20.pantā, Ministru kabineta 2013.gada 23.aprīļa noteikumos Nr.255 „Izglītības kvalitātes valsts dienesta nolikums” 4.punktā un kvalitātes dienesta 2014. un 2015.gada darba plānā noteikto, 2014.gada 26.novembrī uzsāka analītisko izpēti „Pilsoniskās vērtības mācību un audzināšanas procesā vispārējās izglītības un profesionālās izglītības iestādēs Latvijā” (turpmāk – izpēte).

Izpētes saturs, norise un metodika 2014.gada 24.novembrī tika saskaņota ar Izglītības un zinātnes ministriju.

Izpēte uzsākta 2014.gada 26.novembrī un pabeigta 2015.gada 8.maijā. Izpētes rezultātu apkopošana turpināta līdz 2015.gada 27.decembrim.

Izpētes mērķis – apzināt, kā notiek pilsonisko vērtību apguve mācību un audzināšanas procesā vispārējās izglītības un profesionālās izglītības iestādēs, noskaidrot, kāds ir pašvaldību atbalsts pilsoniskajai audzināšanai, kā arī sniegt ieteikumus pilsonisko vērtību apguves pilnveidei.

Izpētes uzdevumi:

1. Noskaidrot, kuras vērtības vispārējās izglītības un profesionālās izglītības iestādēs tiek uzskatītas par nozīmīgākajām pilsoniskajām vērtībām.
2. Noskaidrot, kā tiek vadīta / organizēta pilsonisko vērtību apguve vispārējās izglītības un profesionālās izglītības iestādēs, kā arī noskaidrot, kāds ir Latvijas Republikas pašvaldību atbalsts pilsoniskajai audzināšanai.
3. Noskaidrot, vai mācību un audzināšanas procesā vispārējās izglītības un profesionālās izglītības iestādēs veidojas izglītojamo pilsoniskās vērtības.
4. Veikt izglītojamo, izglītības iestāžu vadītāju, pedagogu un atbildīgo par izglītības darbu Latvijas Republikas pašvaldībās anketēšanu.
5. Apkopot iegūto informāciju, izdarīt secinājumus un sniegt ieteikumus pilsonisko vērtību apguves pilnveidei vispārējās izglītības un profesionālās izglītības iestādēs.

Izpētes ietveros līdz 2015.gada 8.maijam bija paredzēts anketēt:

- 119 Latvijas Republikas pašvaldību pārstāvjus;
- 50 vispārējās izglītības un 10 profesionālās izglītības iestāžu vadītājus;
- ne mazāk kā 120 vispārējās izglītības un 30 profesionālās izglītības iestāžu pedagogus;
- ne mazāk kā 1500 vispārējās izglītības iestāžu 8. un 10.klašu izglītojamos un 200 profesionālās izglītības iestāžu 1., 2.un 3.kursa izglītojamos.

Ziņojumā ir apkopoti 119 Latvijas Republikas pašvaldību, 61 izglītības iestādes (52 ir vispārējās izglītības iestādes un deviņas – profesionālās izglītības iestādes) anketēšanas rezultāti.

Izpētes laikā tika anketēti 61 izglītības iestādes vadītāji, anketas tika saņemtas no 52 izglītības iestāžu vadītājiem, tostarp 44 – vispārējās izglītības iestāžu vadītāji, bet astoņi – profesionālās izglītības iestāžu vadītāji. Tāpat tika anketēti 987 vispārējās izglītības iestāžu un 176 profesionālās izglītības iestāžu pedagogi, kopā – 1163 pedagogi.

Anketēto izglītojamo skaits vispārējās izglītības iestādēs ir 2119 (7.klasē – 37; 8.klasē – 1056; 9.klasē – 18; 10.klasē – 847; 11.klasē – 84; 12.klasē – 77) un 732 profesionālās izglītības iestādēs (1.kursā – 219; 2.kursā – 268; 3.kursā – 182; 4.kursā – 63), kopā – 2851 izglītojамais.

Ziņojumā lietoto terminu skaidrojums

Audzināšana – „1. Plašā izpratnē – mērķtiecīgi organizēts cilvēkdarbības process, kas virzīts uz sociālās kultūras pieredzes nodošanu no paaudzes paaudzei, uz jaunās paaudzes vērtīborientāciju un pašregulācijas veidošanu un garīguma izkopšanu. Audzināšanas procesā veidojas un attīstās nozīmīga personības attieksme pret cilvēku, cilvēka darbu, kultūras vērtībām, dabu, sabiedrību, valsti. Tas nodrošina iespēju kļūt par pilntiesīgiem sabiedrības locekļiem, pašiem noteikt savu dzīvi, rīcību un būt atbildīgiem par to. 2. Šaurā izpratnē – pieauguša cilvēka darbība, kuras nolūks ir bērna (jaunieša) attīstības vadīšana vēlamā virzienā, gādājot, rūpējoties par viņu, mācot, izglītojot, izkopjot dzīvei vajadzīgās praktiskās iemaņas, iesaistot konkrētās sabiedriskās dzīves situācijās, veidojot viņam iekšējās izaugsmes nosacījumus.”¹

Izglītības iestāde – valsts, pašvaldību, valsts augstskolu vai citu juridisko vai fizisko personu dibināta iestāde, kuras uzdevums ir izglītības programmu īstenošana, vai komercsabiedrība, kurai izglītības programmu īstenošana ir viens no darbības veidiem.²

Patriotisms – „Savas dzimtenes, tautas mīlestība, uzticība savai dzimtenei, tautai, gatavība pašizliedzīgi darboties to labā. Patriotisms ir svarīgs sabiedriskās un tikumiskās audzināšanas princips.”³

Pašvaldība – vietējā pārvalde, kas ar pilsoņu vēlētās pārstāvniecības – domes – un tās izveidoto institūciju un iestāžu starpniecību nodrošina likumos noteikto funkciju, Ministru kabineta doto uzdevumu un pašvaldības brīvprātīgo iniciatīvu izpildi, ievērojot valsts un attiecīgās administratīvās teritorijas iedzīvotāju intereses.⁴

Pilsoniska audzināšana – „Mērķtiecīgs process, kurā pedagoga vadībā attīstās un realizējas personiski nozīmīga, valsts pilsonim būtiski svarīga attieksme pret attiecīgās valsts likumos noteiktiem pienākumiem un tiesībām.”⁵

Pilsoniskās vērtības – indivīda personiskajā dzīvē nepieciešamo vērtību apliecinājums: izglītība, cieņa, personiskās identitātes noteiktība, pārliecība par saviem spēkiem, iespējas realizēt savus mērķus, ģimenes vērtības, un visas sabiedrības kopīgās vērtības, kas saistās ar likumu ievērošanu, godīgumu, kopīgā labuma radīšanu, savstarpējo izpalīdzību un konfliktu mazināšanu kopīgu mērķu labad.⁶

¹ Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca. Sastādījis autoru kolektīvs V. Skujiņas vadībā Rīga: Zvaigzne ABC, 2000, 24.lpp.

² Izglītības likuma 1.panta 7.punkts.

³ Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca. Sastādījis autoru kolektīvs V. Skujiņas vadībā Rīga: Zvaigzne ABC, 2000, 124.lpp.

⁴ Likuma „Par pašvaldībām” 3.panta pirmā daļa.

⁵ Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca. Sastādījis autoru kolektīvs V. Skujiņas vadībā Rīga: Zvaigzne ABC, 2000, 131.lpp.

⁶ Pētersone K. Pilsoniskās kultūras vērtības // <http://providus.lv/article/pilsoniskas-kulturas-vertibas>

Pašvaldību anketēšanas rezultāti

Anketas tika nosūtītas visām (119) Latvijas Republikas pašvaldībām, lūdzot sniegt informāciju par pilsoniskās izglītības, kā daļas no mācību un audzināšanas darba, organizāciju un pašvaldību sniegto atbalstu un sadarbību ar izglītības iestādēm šajā jomā.

117 pašvaldības (98,3%) iesniedza kvalitātes dienestam aizpildītas anketas, bet divas pašvaldības (1,7%) anketas neaizpildīja, savu rīcību pamatojot ar šādiem argumentiem:

- Mērsraga novada pašvaldība informēja, ka izglītības iestāde anketu nepilda, jo tas jādara pašvaldībai, bet pašvaldībā nav cilvēka, kas atbild par izglītību;
- Beverīnas novada pašvaldība norādīja, ka novadā nav politikas, par patriotismu jādomā ģimenei un valstij. Pašvaldībai ir citas problēmas, par ko uztraukties.

No 117 pašvaldībām tikai 17 (14,5%) norādīja, ka pašvaldībā ir noteikta persona, kas atbild par pilsoniskās izglītības jautājumiem. Visbiežāk ir minēts izglītības pārvaldes speciālists, Audzināšanas darba pedagogu metodiskās apvienības vadītājs, Bērnu un jauniešu centra vadītājs. 45 pašvaldības (38,5%) informēja, ka šie jautājumi ir izglītības iestāžu vadības un pedagogu kompetencē. Savukārt 55 pašvaldībās (47%) nav atbildīgo personu, kuru kompetencē būtu pilsoniskās izglītības jautājumi.

Pašvaldības tika lūgtas norādīt, kādi ir pilsoniskās izglītības īstenošanas mērķi pašvaldības vispārējās izglītības un profesionālās izglītības iestādēs. Visbiežāk pašvaldības kā pilsoniskās izglītības īstenošanas mērķi norādīja demokrātijas pamatu apguvi, tās vērtību veidošanu un rīcību atbilstoši šīm vērtībām, kā arī izglītojamo līdzdalības prasmju veidošanu – 88 pašvaldības (76,5%). Tāpat pašvaldības bieži min izglītojamo kultūrvēsturiskās identitātes un piederības veidošanu, sākot ar piederību skolai un beidzot ar piederību Eiropai – 68 pašvaldības (59,1%). Savukārt 66 atbildēs (57,4%) pašvaldības kā pilsoniskās izglītības īstenošanas mērķi norāda izglītojamo patriotisma veicināšanu.

Pašvaldības norādīja arī citas atbildes uz minēto jautājumu:

- pilsoniskās izglītības mērķi atbilst 2014./2015.mācību gadā valstiski noteiktām audzināšanas darba prioritātēm, galvenokārt akcentējot dalību Latvijas skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkos un Valsts svētku un atceres dienu atzīmēšanu – 30 pašvaldības (26,1%);
- izglītojamo atbildīgas attieksmes, īpaši pret pienākumiem un tiesībām, veidošana – 14 pašvaldības (12,2%);
- droša mācību vide – 13 pašvaldības (11,3%);
- vērtībizglītība – 12 pašvaldības (10,4%);
- izglītojamo iesaistīšana patriotiskās organizācijās – 11 pašvaldības (9,6%);
- karjeras izglītība – 10 pašvaldības (8,7%);
- mācību darbs kvalitatīvas izglītības iegūšanai – deviņas pašvaldības (7,8%);
- pedagogu izglītošana pilsoniskās izglītības jautājumos – sešas pašvaldības (5,2%).

Citu atbildi ir sniegusi 31 pašvaldība (27%).⁷

Anketās pašvaldībām tika lūgts atzīmēt, kuru trīs pilsonisko vērtību veidošana pašvaldībā tiek uzskatīta par nozīmīgāko. Kā liecina pašvaldību atbildes, tad visbiežāk

⁷ Pašvaldībām bija iespēja minēt vairākas atbildes.

tas ir patriotisms – 101 pašvaldība (86,3%), pilsoniskā līdzdalība – 91 pašvaldība (77,8%) un piederības sajūta skolai – 84 pašvaldības (71,8 %).

Starp citām pilsoniskajām vērtībām, kuras pašvaldības uzskata par nozīmīgākajām, tika minēta:

- demokrātija – 26 pašvaldības (22,2 %);
- tolerance – 19 pašvaldības (16,2%);
- valsts valoda – 12 pašvaldības (10,3%);
- cilvēktiesības – 10 pašvaldības (8,5%);
- lojalitāte – četras pašvaldības (3,4%);
- tiesiskums – trīs pašvaldības (2,6%);
- brīvība un atbildība – divas pašvaldības (1,7%).

Atbildot uz jautājumu „Vai pašvaldība sniedz atbalstu izglītības iestādēm pilsoniskās izglītības īstenošanā un izglītojamo pilsonisko vērtību veidošanā?”, lielākā daļa pašvaldību – 92 (78,6%) norādīja, ka informatīvais un materiālais atbalsts šajā jomā, dažādu saturisku un organizatorisku jautājumu risināšana notiek sistemātiski. 22 pašvaldībām (18,8%) šajā jomā ir epizodiska rakstura aktivitātes, ievērojot izglītības iestāžu pasākumu plānus un novada / pilsētas ieceres attiecīgajā gadā. Divas pašvaldības (1,7%) uz šo jautājumu atbildējušas noraidīši, jo attiecīgi nav izglītības iestāžu pieprasījuma vai tas pašvaldības skatījumā nav pašvaldības kompetences jautājums. Viena pašvaldība (0,9%) nav sniegusi atbildi uz šo jautājumu.

Lūdzot minēt, kādu atbalstu pašvaldība ir sniegusi, lai izglītības iestādes mācību un audzināšanas procesā iekļautu Latvijai un Eiropas Savienībai aktuālos jautājumus (attiecīgi ļaujot sniegt vairākas atbildes), pašvaldības visbiežāk norāda, ka tiek rīkoti informatīvie pasākumi izglītības iestāžu direktoriem, viņu vietniekiem un pedagogiem, kā arī tiek sniegts informatīvais atbalsts – tiek izplatīti dažādi bukleti, mācību un metodiskie materiāli, informācija par tīmekļa vietnēm – 84 pašvaldības (71,8%) vai izglītības iestāžu pasākumiem tiek nodrošinātas telpas, transports, finansējums (finansu atbalsts) – 58 pašvaldības (49,6%). Kā cita veida atbalsta formas tiek minēta:

- novadpētniecība, muzejs un citi projekti – 33 pašvaldības (28,2%);
- pašvaldības līdzfinansējums dalībai projektos *Erasmuss+*, *Comeniuss* – 31 pašvaldība (26,5%);
- valsts svētki – 13 pašvaldības (11,1%);
- Tautas fronte 25, Baltijas ceļš 25. jubilejas pasākumi – astoņas pašvaldības (6,8%);
- sadarbība ar ES māju, Eiropas Savienības konkursi – septiņas pašvaldības (6%);
- sadarbība ar Tūrisma, Mūzizglītības centriem, bibliotēkām un citām institūcijām – piecas pašvaldības (4,3%);
- metodiskais atbalsts, pašvaldības jaunatnes lietu speciālists – piecas pašvaldības (4,3%);
- skolu sadarbības pasākumi – četras pašvaldības (3,4%);
- Latvijas skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki – trīs pašvaldības (2,6%);
- individuālas konsultācijas izglītojamajiem, organizētas tikšanās – divas pašvaldības (1,7%);
- Eiropas Savienības brīvprātīgo darba programma – viena pašvaldība (0,9%).

Piecas pašvaldības (4,3%) nav sniegušas atbildes uz šo jautājumu, bet 10 pašvaldības (8,5%) norādījušas, ka nekādu īpašu atbalstu šajā jomā izglītības iestādēm nav sniegušas.⁸

Līdzīgas atbildes ir iegūtas, lūdzot pašvaldības raksturot, kādu atbalstu pašvaldība ir sniegusi, lai izglītības iestādes mācību un audzināšanas procesā iekļautu ar atceres dienām saistītu saturu. 65 pašvaldības (55,6%) minēja informatīvo un metodisko atbalstu izglītības iestādēm un 64 pašvaldības (54,7%) norādīja, ka izglītības iestāžu pasākumi notiek bez īpaša pašvaldību atbalsta, bet tiek piešķirts finansējums un transports. Tāpat pašvaldības atbalsta tādus pasākumus, kā:

- Lāčplēša diena, lāpu gājiens – 31 pašvaldība (26,5%);
- citu atceres dienu pasākumi – 30 pašvaldības (25,6%);
- Komunistiskā genocīda upuru piemiņas pasākumi – 26 pašvaldības (22,2%);
- valsts svētku pasākumi, ekskursijas – 24 pašvaldības (20,5%);
- Barikāžu atceres pasākumi – 17 pašvaldības (14,5%);
- citi patriotismu veicinoši pasākumi – piecas pašvaldības (4,3%);
- Eiropas diena – divas pašvaldības (1,7%);
- izveidots Melānijas Vanagas muzejs – viena pašvaldība (0,9%);
- kursi pedagogiem – viena pašvaldība (0,9%).

Viena pašvaldība (0,9%) nav sniegusi atbildi uz šo jautājumu, bet viena pašvaldība (0,9%) ir minējusi, ka nekādu atbalstu šajā jomā izglītības iestādēm nesniedz.⁹

Ievērojot apstākli, ka atceres dienas samērā bieži ir izglītojamo brīvlaikā, pašvaldības tika lūgtas raksturot savu sadarbību ar izglītības iestādēm, lai mācību un audzināšanas procesā iekļautu ar atceres dienām, kuras ir brīvlaikā, saistītu saturu. Lielākā daļa – 74 pašvaldības (63,2%) informēja, ka šajās dienās aicina izglītojamos uzstāties, piedalīties novada / pilsētas pasākumos, savukārt 32 pašvaldības (27,4%) izplata informāciju par novada pasākumiem šajās dienās. Starp citām atbildēm tika minēts:

- finansējums transportam, tostarp Jaunsardzei, – 27 pašvaldības (23,1%);
- sadarbība dažādu pasākumu organizēšanā mācību gada laikā – deviņas pašvaldības (7,7%);
- izglītojamo nometņu organizēšana brīvlaikos – astoņas pašvaldības (6,8%);
- novadpētniecība, pētnieciskie projekti – piecas pašvaldības (4,3%);
- pasākumi notiek pēc plāna, izglītības iestādes atskaitās par paveikto pašvaldībai – četras pašvaldības (3,4%);
- Jauniešu iniciatīvas centrs – trīs pašvaldības (2,6%);
- saskaņo pasākumu datumus, laikus – divas pašvaldības (1,7%).

Trim pašvaldībām (2,6%) nebija atbilžu uz šo jautājumu, bet viena pašvaldība (0,9%) norādīja, ka atceres dienas īpaši netiek izdalītas.¹⁰

Ņemot vērā apstākli, ka 2014.gadā tika pieņemta Latvijas Republikas Satversmes Preambula, kā arī aktīvi notika gatavošanās Latvijas Republikas prezidentūrai Eiropas Savienības Padomē, pašvaldībām tika lūgts informēt, vai izglītības iestādēm tika sniegta informācija par šiem notikumiem, kā arī, vai tika veicināta informācijas par Latvijas Republikas prezidentūru Eiropas Savienības Padomē 2015.gadā izplatīšana, un šīs informācijas iekļaušana mācību un audzināšanas saturā.

⁸ Pašvaldībām bija iespēja minēt vairākas atbildes.

⁹ Pašvaldībām bija iespēja minēt vairākas atbildes.

¹⁰ Pašvaldībām bija iespēja minēt vairākas atbildes.

38 pašvaldības (32,5%) atbildēja, ka informēja savas dibinātās izglītības iestādes par Latvijas Republikas Satversmes Preambulas pieņemšanu, 36 pašvaldības (30,7%) norādīja, ka informācija par to tika sniegta izglītojamajiem izglītības iestādēs t.i., pašvaldību iesaiste vismaz daļēji bija lieka, bet 43 pašvaldību (36,8%) atbilde bija noraidoša.

Saistībā ar Latvijas Republikas prezidentūru Eiropas Savienības Padomē 79 pašvaldības (67,5%) sniedza savām dibinātajām izglītības iestādēm informatīvo un metodisko atbalstu, tostarp rīkojot lekcijas, 15 pašvaldības (12,8%) rīkoja dažādus tematiskos pasākumus, tostarp spēles, 12 pašvaldības (10,3%) minēja sadarbību ar ES māju.

Vairākas pašvaldības, atbildot uz šo jautājumu, ir minējušas pasākumus, kuru saturs ir daļēji saistīts vai vispār nav saistīts ar paredzamo prezidentūru: septiņas pašvaldības (6%) informēja, ka atsevišķiem izglītojamajiem bija iespēja doties vizītē uz Briseli, kā arī bija tikšanās ar Eiropas parlamenta deputātiem, četras pašvaldības (3,4%) organizēja ekskursiju uz Latvijas Nacionālo bibliotēku, divas pašvaldības (1,7%) informēja, ka izglītības iestādēs tiek svinēta Eiropas diena. Vienā pašvaldībā (0,9%) ir izveidots klubs „Mazie eiropieši” un viena pašvaldība (0,9%) nodrošināja dažiem jauniešiem prakses iespēju Eiropas Savienības sekretariātā.

Tomēr 13 pašvaldībām (11,1%) nebija atbilžu uz šo jautājumu, četras pašvaldības (3,4%) norādījušas, ka izglītības iestādes īpašu atbalstu šajā jautājumā nav prasījušas, bet viena pašvaldība (0,9%) apliecināja savu gatavību iesaistīties pēc izglītības iestāžu pieprasījuma.¹¹

Uz jautājumu „Vai pašvaldība sniedz informāciju izglītības iestādēm par nacionāla mēroga patriotiskām jaunatnes organizācijām un sadarbības iespējām ar tām?” absolūtais vairākums pašvaldību – 94 (80,4%) atbildēja pozitīvi, 12 pašvaldības (10%) norādīja, ka informāciju sniedz izglītības iestādes, savukārt sešu pašvaldību (5,1%) atbilde bija negatīva. Divām pašvaldībām atbilžu uz šo jautājumu nebija.

Ievērojot minēto, pašvaldībām tika lūgts sniegt informāciju par tām nacionāla mēroga patriotiskām jaunatnes organizācijām, kurās darbojas pašvaldības izglītības iestāžu izglītojamie. Visbiežāk pašvaldības ir minējušas Jaunsardzi – 101 pašvaldība (86,3%) un Mazpulkus – 49 pašvaldības (41,9%). Starp citām organizācijām tika minēti:

- skauti – 13 pašvaldības (11,1%);
- gaidas – 11 pašvaldības (9,4%);
- vanadzēni – piecas pašvaldības (4,3%);
- politisko partiju jaunatnes organizācijas – četras pašvaldības (3,4%);
- Sarkanais krusts – četras pašvaldības (3,4%);
- Award – četras pašvaldības (3,4%);
- klubs „Māja - jaunatne vienotai Eiropai” – trīs pašvaldības (2,6%);
- NEXT-ideju māja – divas pašvaldības (1,7%);
- brīvprātīgo darba kustība – divas pašvaldības (1,7%).¹²

Minētais likumsakarīgi raisīja jautājumu par tām organizācijām, kuras nodarbojas ar pilsoniskās izglītības jautājumiem, ar kurām sadarbojas pašvaldību dibinātās izglītības iestādes. Starp tām visvairāk tika minētas dažādas valsts un pašvaldību iestādes – 83 pašvaldības (70,9%), muzeji (tostarp Latvijas Kara muzejs, Latvijas Okupācijas muzejs, Latvijas Nacionālais vēstures muzejs 1991.gada barikāžu muzejs u.c.) – 78 pašvaldības (66,7%) un Aizsardzības ministrija, tās padotībā esošais

¹¹ Pašvaldībām bija iespēja minēt vairākas atbildes.

¹² Pašvaldībām bija iespēja minēt vairākas atbildes.

Rekrutēšanas un Jaunsardzes centrs, Nacionālie Bruņotie spēki – 37 pašvaldības (31,6%), Zemessardze – 36 pašvaldības (30,8%). Tāpat kā atbildēs uz iepriekšējo jautājumu, arī šajā gadījumā pietiekami bieži tika minēta Jaunsardze – 28 pašvaldības (23,9%), mazpulki – 14 pašvaldības (12%), skauti – sešas pašvaldības (5,1%), gaidas – četras pašvaldības (3,4%), kā arī dažādas represēto personu biedrības – 13 pašvaldības (11,1%).¹³

Uz jautājumu par organizācijām, kuras traucējušas pašvaldības izglītības iestāžu darbu pilsonisko vērtību apgūvē, vairums pašvaldību – 116 (99,1%) atbildēja noraidoši, norādot, ka šādu organizāciju nav. Viena pašvaldība (0,9%) minēja, ka tāda ir biedrība „Veče”.

Atsevišķas pašvaldības papildus ir norādījušas reliģiskā rakstura organizācijas, piemēram, Jehovas liecinieki, scientologi, kā arī atzīmēja, ka vairāk traucējoša ir dažu vecāku darbība un vasaras nometnes, kas tikušas rīkotas pašvaldības teritorijā.¹⁴

Kā labās prakses piemērus pilsonisko vērtību apgūvē pašvaldības teritorijā pašvaldības visbiežāk min dažādus svētkus un atceres dienas – 89 pašvaldības (76,1%), novada pasākumus, pilsētas svētkus – 40 pašvaldības (34,2%), patriotiskos /pilsoniskos pasākumus – 33 pašvaldības (28,2%), dažādus konkursus – 25 pašvaldības (21,4%) un talkas – 21 pašvaldība (18%). Tāpat pietiekami bieži tiek minēta:

- sadarbība ar muzeju / bibliotēku – 19 pašvaldības (16,2%);
- tikšanās ar pašvaldības pārstāvjiem – 18 pašvaldības (15,4%);
- militāri patriotiskās spēles – 14 pašvaldības (12%);
- sadarbība ar Nacionālajiem Bruņotajiem spēkiem – 13 pašvaldības (11,1%);
- brīvprātīgo darbs – 11 pašvaldības (9,4%);
- vasaras nometnes – astoņas pašvaldības (6,8%);
- labdarības akcijas – sešas pašvaldības (5,1%);
- skolas svētki-jubilejas, absolventu salidojumi – piecas pašvaldības (4,3%);
- patriotisma nedēļas – piecas pašvaldības (4,3%).¹⁵

Savukārt, lai gan 105 pašvaldībām (89,7%) nebija sliktas prakses piemēru pilsonisko vērtību apgūvē pašvaldībā, 12 pašvaldības (10,3%) ir minējušas gadījumus, kad pilsonisko vērtību apguves process nebija pilnīgi pārdomāts, piemēram, tika noteikts kā obligāts patriotiskā rakstura pasākums, bet izglītojamie tam nebija pietiekami sagatavoti, tāpat, ja kāds no pasākumiem ir formāls, izglītojamajiem uzspiests, tad tas nesasniedz rezultātu un var pat radīt negatīvu iespaidu, vai arī ir minējuši dažus faktorus, kas traucē pilsonisko vērtību apguvei izglītības iestādēs. Starp tiem ir:

- nepietiekama atbildīgā personāla izglītība (piemēram, jaunsargu, mazpulku vadītāji);
- Krievijas TV kanālu translācijas plaša pieejamība, pie tam atsevišķos reģionos bez maksas, un Latvijas TV un radio kanālu sliktā apraides signāla uztveršana. Atsevišķos reģionos Latvijas TV kanāli ir par maksu, pat dārgāki kā Krievijas TV kanāli;
- ģimenes ne vienmēr ar izpratni novērtē un atbalsta izglītojamo dalību dažādās valsts svētku norisēs / pasākumos. Arī mikroklimatam ģimenē ir liela loma pilsoniskajā audzināšanā, tāpēc ir jāstrādā ar izglītojamo vecākiem, tostarp izmantojot arī individuālu pieeju;

¹³ Pašvaldībām bija iespēja minēt vairākas atbildes.

¹⁴ Pašvaldībām bija iespēja minēt vairākas atbildes.

¹⁵ Pašvaldībām bija iespēja minēt vairākas atbildes.

- augstais bezdarba līmenis Latgalē un līdz ar to likumsakarīgi zema tolerances līmenis pret Latvijas valsts institūcijām, neticība tām. Maznodrošinātām ģimenēm ir zema vēlme veidot un audzināt pilsoniskās vērtības ģimenē;
- zems iedzīvotāju pilsoniskās un sabiedriskās iesaistes līmenis: „Salīdzinoši maz tiek aktivizēti iedzīvotāji ar pilsonisko vērtību apguvi saistītos pasākumos, izņemot ar Latvijas valsts proklamēšanu gadadienām saistītos pasākumos; zema iedzīvotāju aktivitāte Saeimas vēlēšanās”;
- bērnu un jauniešu skaita samazināšanās un „tīņu vecuma” bērnu interešu nenoturība, kā rezultātā samazinās resursi un iespējas bērnu un jauniešu aktivitātēm;
- zema atsevišķu deputātu ieinteresētība pilsonisko vērtību apgūvē izglītības iestādēs: „Diemžēl ir daži tādi deputāti, kam ērti rēķināties tikai ar vidējo skolēnu "izteiktu kvadrātmetros””.¹⁶

Tāpat vairākas pašvaldības norādīja, ka būtu vēlama jauniešu lielāka aktivitāte un vēlme apmeklēt pasākumus un iesaistīties, lielāka jauniešu pašiniciatīva pasākumu organizēšanā un apmeklēšanā. Tāpat viena pašvaldība norādīja, ka būtu jāizveido vienotas informācijas centrs, jo šobrīd ir dažādas informatīvās iespējas, izmantojot mājaslapas un dažas iestādes, „bet nav vienoti sakoncentrētas informācijas telpā, kurā ikviens interesents var iegūt visaptverošu informāciju”.

Lai risinātu problēmas pilsonisko vērtību apgūvē izglītības iestādēs un pašvaldība spētu atbalstīt savas dibinātās izglītības iestādes, pašvaldībām būtu nepieciešams daudzveidīgs atbalsts (kas, spriežot pēc pašvaldību sniegtajām atbildēm, pārklāj vairākas jomas), tostarp:

- metodiskais atbalsts – 36 pašvaldības (30,8%);
- finansiālais atbalsts – 33 pašvaldības (28,2%);
- informatīvais atbalsts – 32 pašvaldības (27,4%);
- vienota valsts (audzināšanas) programma – 28 pašvaldības (23,9%);
- valsts finansējums ekskursijām vai to nodrošināšana bez maksas – 10 pašvaldības (8,5%);
- kvalificēti lektori audzināšanas jautājumos – 10 pašvaldības (8,5%);
- patriotiski izglītojošas mākslas filmas – deviņas pašvaldības (7,7%);
- ievērojamu personību, Eiropas parlamenta vai Saeimas deputātu tikšanās ar izglītojamajiem – astoņas pašvaldības (6,8%);
- izglītības speciālists, audzināšanas darba koordinators novadā – septiņas pašvaldības (6%);
- ideju banka – labas prakses apkopojums pilsētas, novada vai valsts mērogā – septiņas pašvaldības (6%);
- pedagogu profesionālā pilnveide – sešas pašvaldības (5,1%);
- valsts finansējums izstādēm, spēlēm, izrādēm vai to nodrošināšana bez maksas – sešas pašvaldības (5,1%);
- valsts finansējums muzeju apmeklējumam vai to nodrošināšana bez maksas – piecas pašvaldības (4,3%);
- Latvijas valsts simbolika – trīs pašvaldības (2,6%);
- atbalsts lauku politikai – divas pašvaldības (1,7%);
- izglītojošo raidījumu cikli par pilsonisko izglītību un vērtībām – viena pašvaldība (0,9%);

¹⁶ Pašvaldībām bija iespēja minēt vairākas atbildes.

- pilsētas vai reģiona līmenī organizēti forumi, konferences, nometnes – viena pašvaldība (0,9%);
- sadarbība ar Aizsardzības ministriju – viena pašvaldība (0,9%);
- finansiāls atbalsts latgaliešu valodai – viena pašvaldība (0,9%);
- latviešu komponistu darbu izdošana, mākslinieku darbu reprodukcijas izglītības iestādēm – viena pašvaldība (0,9%);
- labs piemērs no pieaugušajiem, kuri strādā valsts pārvaldē – viena pašvaldība (0,9%);
- valstī noteikt vienotu skolas apģērbu ar skolas logo visiem izglītojamajiem – viena pašvaldība (0,9%).

Sešas pašvaldības (5,1%) norādīja, ka īpašs atbalsts nav nepieciešams, bet ir vajadzīga griba un idejas, savukārt 19 pašvaldības (16,2%) atturējās paust viedokli šajā jautājumā.¹⁷

Izpētes rezultāti, analizējot pašvaldību sniegtās atbildes par pilsonisko vērtību apguves organizāciju un procesu, kā arī atbalstu izglītības iestādēm šajā jomā, ļauj izdarīt šādus secinājumus un sniegt atbilstošus ieteikumus.

Secinājumi:

- 1) pašvaldību līmenī pastāv daudzveidīgi priekšstatī par pilsoniskās izglītības (pilsonisko vērtību) jēdzienu, saturu un apguves iespējām izglītības iestādēs;
- 2) pašvaldībās pastāv dažāda izpratne par pilsoniskās izglītības īstenošanas mērķi, bieži neizprotot atšķirību starp pilsonisko izglītību / audzināšanu un patriotisko audzināšanu, kā arī neizprotot to savstarpējo saistību;
- 3) pilsonisko vērtību apguve kā mācību un audzināšanas darba sastāvdaļa Latvijas pašvaldībās ir pietiekami daudzveidīga, tā tiek īstenota, ievērojot katras pašvaldības resursus un tradīcijas, kā arī atsevišķo atbildīgo personu intereses. Līdzīgi tiek organizēta sadarbība ar dažādām iestādēm un organizācijām šajā jomā;
- 4) valstī un pašvaldībās ir konstatējama nepietiekama pilsonisko vērtību apguve izglītības iestādēs. Trūkst resursu un noturīgas saiknes valsts (valsts iestādes) – pašvaldība (pašvaldības iestādes) – izglītības iestādes, sniedzot informatīvo un metodisko atbalstu pilsonisko vērtību apguvē, popularizējot labu praksi u.c.;
- 5) nopietnus šķēršļus pilsonisko vērtību apguvei un tās pilnveidošanai rada finanšu resursu trūkums gan pašvaldībās, gan izglītības iestādēs;
- 6) vairākās pašvaldībās trūkst vai nav vispār atbildīgo personu par (pilsoniskās) audzināšanas jautājumiem. Tas ir pamats pietiekami vājai audzināšanas jautājumu koordinācijai, kā arī faktiski apliecina vāju izpratni par audzināšanas darba nozīmi, saturu un norisi, tostarp nozīmi sabiedrības, vietējās kopienas attīstībā;
- 7) vairākām pašvaldībām ir zema interese par audzināšanas darbu, tostarp pilsonisko audzināšanu, uzskatot, ka par to ir atbildīga valsts, vai arī atstājot šos jautājumus tikai izglītības iestādes un ģimenes ziņā;
- 8) pašvaldības apliecina nepilnīgu informētību audzināšanas darba jomā, tostarp uzskatot, ka par šiem jautājumiem ir jāinformē tikai valsts pārstāvjiem;

¹⁷Pašvaldībām bija iespēja minēt vairākas atbildes.

- 9) pašvaldību darbībā, tostarp audzināšanas darbā īstenošanā, bieži vien dominē lokālpatriotisms, kā arī pilsoniskā izglītība vairākos gadījumos tiek reducēta tikai līdz (lokāl)patriotiskai izglītībai;
- 10) pašvaldību līmenī trūkst pieredzes apmaiņas pilsonisko vērtību apguves jomā.

Ieteikumi:

- 1) ievērojot audzināšanas vadlīnijas, izstrādāt valstiskās audzināšanas programmas paraugu, kas būtu pamats izglītības iestādēm izstrādāt savas audzināšanas programmas / plānus, tostarp paredzēt finansējumu un noteikt, kādam ir jābūt audzināšanas darba minimālajam apjomam izglītības iestādēs, attiecīgi veicinot augstu standartu un prasību ieviešanu pilsonisko vērtību apguvē;
- 2) veicināt dažādu informatīvo, metodisko un zinātnisko materiālu izstrādi un popularizēšanu (pieejamību, tostarp elektroniski), kā arī nodrošināt izglītības iestāžu regulāru informēšanu par aktuāliem notikumiem valstī un pasaulē;
- 3) popularizēt labu audzināšanas darba praksi un pieredzi, tostarp izmantojot izglītības iestāžu publiskotos pašnovērtējuma ziņojumus;
- 4) sagatavot un īstenot mūsdienīgus kursus audzināšanas jomā pedagogiem un pašvaldību (izglītības un audzināšanas) speciālistiem (tostarp sadarbojoties Izglītības un zinātnes ministrijas, Kultūras ministrijas, Aizsardzības ministrijas un citu iestāžu pārstāvjiem);
- 5) rosināt pašvaldībām izvērst sadarbību ar vietējo kopienu, uzņēmējiem, nevalstiskajām organizācijām un citām pašvaldībām, ar to dibinātajām izglītības iestādēm;
- 6) pašvaldībām stiprināt audzināšanas darba koordināciju un veicināt izglītības iestāžu savstarpējo sadarbību un pieredzes apmaiņu, kā arī atbalstīt izglītības iestāžu sadarbību ar vietējo kopienu, uzņēmējiem, nevalstiskajām organizācijām u.c.;
- 7) palielināt valsts pārvaldes un pašvaldību iestāžu, kuras ir atbildīgās par audzināšanas darbu, kapacitāti, jo šobrīd tā ir nepietiekama.

Izglītības iestāžu vadītāju anketēšanas rezultāti

61 vispārējās izglītības un profesionālās izglītības iestādes vadītājs ir saņēmis kvalitātes dienesta izstrādāto anketu, 52 izglītības iestāžu vadītāji (85,25% no izpētē iesaistīto izglītības iestāžu vadītājiem) ir piedalījušies aptaujā un snieguši savas atbildes. Anketu mērķis bija noskaidrot, kā notiek pilsonisko vērtību apguve mācību un audzināšanas procesā izglītības iestādē.

Izglītības iestāžu vadītājiem tika lūgts norādīt, kādi ir izglītības iestādē īstenojamās pilsoniskās izglītības mērķi. Tika sniegtas šādas atbildes:

- pilsoniskie pienākumi, tiesības, apziņa, izpratne – 32 izglītības iestāžu vadītāji (61,5%);
- valstiskā identitāte un piederības sajūta – 27 izglītības iestāžu vadītāji (51,9%);
- pilsonisko vērtību veidošana – 25 izglītības iestāžu vadītāji (48,1%);
- līdzdalība sabiedriskajā, politiskajā un kultūras dzīvē, sabiedriski aktīvas personības veidošana – 22 izglītības iestāžu vadītāji (42,3%);
- patriotiskās apziņas veidošana – 21 izglītības iestāžu vadītājs (40,4%);
- piederība, novadam, pilsētai, skolai, ģimenei – 17 izglītības iestāžu vadītāji (32,7%);
- tolerance – seši izglītības iestāžu vadītāji (11,5%);
- pašizglītības un pašattīstības motivācija – pieci izglītības iestāžu vadītāji (9,6%);
- izglītojamo vērtību veidošana – pieci izglītības iestāžu vadītāji (9,6%);
- nacionālās identitātes veidošana – pieci izglītības iestāžu vadītāji (9,6%).¹⁸

Savukārt lūgti minēt, kādas ir izglītības iestādē īstenojamās pilsoniskās izglītības prioritātes, lielākā daļa izglītības iestāžu vadītāju – 42 (81%) norādīja pilsonisko vērtību veidošanu. Tika saņemtas arī citas atbildes:

- pilsoniskās līdzatbildības un pienākumu izpratnes veicināšana – 21 izglītības iestāžu vadītājs (40,4%);
- patriotisma veidošana – 16 izglītības iestāžu vadītāji (30,8%);
- piederība novadam, pilsētai, skolai – 15 izglītības iestāžu vadītāji (28,8%);
- pilsoniskās apziņas veidošana un pilsonisko prasmju attīstīšana – 15 izglītības iestāžu vadītāji (28,8%);
- valstiskās identitātes veidošana – 11 izglītības iestāžu vadītāji (21,2%);
- sabiedriski aktīvas un atbildīgas personas veidošana – deviņi izglītības iestāžu vadītāji (17,3%);
- komunikācijas (valsts valodas) prasmju attīstīšana – septiņi izglītības iestāžu vadītāji (13,5%);
- sociālo prasmju attīstīšana – seši izglītības iestāžu vadītāji (11,5%);
- valsts svētki – seši izglītības iestāžu vadītāji (11,5%);
- nacionālā, kultūras un personiskā identitāte – seši izglītības iestāžu vadītāji (11,5%);
- Latvijas skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki – pieci izglītības iestāžu vadītāji (9,6%);
- karjeras izglītība – pieci izglītības iestāžu vadītāji (9,6%).¹⁹

¹⁸ Izglītības iestāžu vadītājiem bija iespēja minēt vairākas atbildes.

¹⁹ Izglītības iestāžu vadītājiem bija iespēja minēt vairākas atbildes.

Izglītības iestāžu vadītāji tika lūgti arī raksturot, kādi dati tiek izmantoti, lai izglītības iestāde konstatētu, vai pilsoniskās izglītības mērķi ir sasniegti. Visbiežāk – 30 izglītības iestāžu vadītāji (57,7%) minēja, ka tā esot izglītojamo iesaiste un aktivitāte pasākumos, kā arī iesaiste interešu izglītībā, 26 izglītības iestāžu vadītāji (50,0%) atbildēja, ka tās ir izglītojamo aptaujas. Vēl tika saņemtas šādas atbildes:

- vērojumi, izglītojamo attieksmes pret valsti, tās simboliku, atceres pasākumiem, valsts svētkiem analīze – 14 izglītības iestāžu vadītāji (26,9%);
- klašu / grupu audzinātāju, atbildīgā par audzināšanas darbu izglītības iestādē atskaites – 14 izglītības iestāžu vadītāji (26,9%);
- individuālas sarunas ar izglītojamiem – 12 izglītības iestāžu vadītāji (23,1%);
- diskusijas, debates ar izglītojamiem – 12 izglītības iestāžu vadītāji (23,1%);
- izglītības iestādes vide, mikroklimats – 10 izglītības iestāžu vadītāji (19,2%);
- izglītojamo attieksme pret mācībām – deviņi izglītības iestāžu vadītāji (17,3%);
- vecāku atsauksmes – deviņi izglītības iestāžu vadītāji (17,3%);
- mācību stundu/nodarbību vērošana – seši izglītības iestāžu vadītāji (11,5%);
- izglītības iestādes pašnovērtējums – seši izglītības iestāžu vadītāji (11,5%);
- izglītības iestādes dokumentācijas analīze – pieci izglītības iestāžu vadītāji (9,6%).

11 izglītības iestāžu vadītāji (21,2%) sniedza citas atbildes, sasaistot informācijas ieguvu par pilsoniskās izglītības rezultātiem ar izglītības iestādes ikdienas darba organizāciju.²⁰

50 izglītības iestāžu vadītāji (96,2%) uzskata, ka izglītības iestādes personāls iesaistās pilsoniskajā izglītībā un pilsonisko vērtību veidošanā, atbalstot un organizējot pasākumus, 45 izglītības iestāžu vadītāji (86,75%) uzskata, ka tas ir saistīts ar audzinātāju darba plānošanu un sniegto atbalstu izglītojamiem, savukārt 42 izglītības iestāžu vadītāji (80,8%) uzskata, ka tā ir pilsoniskās izglītības un vērtību integrācija mācību stundās / nodarbībās un mācību procesā. 12 izglītības iestāžu vadītāji (23,1%) ir snieguši citu atbildi.²¹

Lai veidotu izglītojamo pilsoniskās vērtības, izglītības iestādei sākotnēji tās ir jādefinē, kā arī jānoskaidro, kuras no tām ir svarīgākās. Izglītības iestāžu vadītāji atzīmēja trīs pilsoniskās vērtības, kuru veidošana izglītības iestādē tiek uzskatīta par nozīmīgāko:

- patriotisms – 41 izglītības iestāžu vadītājs (78,8%);
- pilsoniskā līdzdalība – 26 izglītības iestāžu vadītāji (50%);
- valsts valoda – 25 izglītības iestāžu vadītāji (48,1%);
- piederības sajūta skolai – 25 izglītības iestāžu vadītāji (48,1%);
- tolerance – 21 izglītības iestāžu vadītājs (40,4%);
- demokrātija – 17 izglītības iestāžu vadītāji (32,7%);
- tiesiskums – seši izglītības iestāžu vadītāji (11,5%);
- cilvēktiesības – trīs izglītības iestāžu vadītāji (5,8%);
- lojalitāte – viens izglītības iestādes vadītājs (1,9%).

Brīvību un atbildību kā vērtību nav norādījis neviens izglītības iestādes vadītājs, kā arī neviens nav papildinājis kvalitātes dienesta piedāvāto vērtību sarakstu, lai gan tāda iespēja bija nodrošināta.

²⁰ Izglītības iestāžu vadītājiem bija iespēja minēt vairākas atbildes.

²¹ Izglītības iestāžu vadītājiem bija iespēja minēt vairākas atbildes.

Svarīga pilsoniskās izglītības procesa daļa ir izglītojamo informētība par sabiedrībai nozīmīgiem un aktuāliem jautājumiem. Lūgti raksturot, kādi Latvijai un Eiropas Savienībai aktuāli jautājumi 2014.gadā tika iekļauti izglītības iestādes mācību un audzināšanas procesā, vairums izglītības iestāžu vadītāju – 32 (61,5%) norādīja jautājumu par Latvijas prezidentūru Eiropas Savienības Padomē. Tāpat bieži tika norādīti jautājumi par Latvijas 10 gadiem Eiropas Savienībā un Eiro ieviešanu – 25 izglītības iestāžu vadītāji (48,1%), Valsts svētkiem – 21 izglītības iestāžu vadītājs (40,4%), Baltijas ceļa 25.gadadienu – 20 izglītības iestāžu vadītāji (38,5%), Rīgu – Eiropas kultūras galvaspilsētu – 19 izglītības iestāžu vadītāji (36,5%). Septiņi izglītības iestāžu vadītāji (13,5%) norādīja Latvijas skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkus, pieci (9,6%) – Eiropas Parlamenta un Latvijas Republikas Saeimas vēlēšanas, tikpat – karu Ukrainā. Citu atbildi uz šo jautājumu sniedza 16 izglītības iestāžu vadītāji (30,8%), pārsvarā minot dažādas nozīmes starptautiskos, nacionālo un vietējā rakstura notikumus.²²

Viena no 2015.gada aktualitātēm Latvijā bija valsts prezidentūra Eiropas Savienības Padomē. Lielākā daļa aptaujāto izglītības iestāžu vadītāju, jau atbildot uz iepriekšējo jautājumu, bija šo notikumu norādījuši kā tādu, kas bijis iekļauts izglītības iestādes mācību un audzināšanas procesā. Jautāti, kā izglītības iestādes informēja izglītojamos par Latvijas prezidentūru Eiropas Savienības Padomē, 45 izglītības iestāžu vadītāji (86,5%) norādīja, ka tas bijis klases / grupu audzinātāju stundās, 21 atbilde (40,4%) liecina, ka tas notika vēstures stundās / nodarbībās, bet 15 (28,8%) – ka sociālo zinību stundās, savukārt 12 (23,1%) minēja citus mācību priekšmetus. 14 izglītības iestāžu vadītāji (26,9%) norādīja tikšanās ar ES mājas pārstāvjiem un Eiropas Parlamenta deputātiem. Tāpat tika sniegta atbilde par izstādēm un materiāliem bibliotēkās – septiņi izglītības iestāžu vadītāji (13,5%), informācijas stendos – seši izglītības iestāžu vadītāji (11,5%), īpašiem skolas pasākumiem – seši izglītības iestāžu vadītāji (11,5%), skolas projektiem – pieci izglītības iestāžu vadītāji (9,6%). Citas atbildes sniedza seši izglītības iestāžu vadītāji (11,5%).

Uz jautājumu “Vai izglītības iestādei tika sniegta informācija par pieņemto Satversmes preambulu?” 27 izglītības iestāžu vadītāji (51,9%) atbildējuši apstiprinoši, 14 (26,89%) noliedzoši, bet 11 (21,2%) snieguši citu atbildi, norādot, ka informāciju izglītojamie varēja iegūti presē vai internetā.

Pieminot Baltijas ceļa 25.gadadienu, izglītības iestādēs tika rīkotas dažādas aktivitātes. Lielākā daļa izglītības iestāžu vadītāju norādīja, ka Baltijas ceļa gadadiena tika pieminēta vēstures un sociālo zinību stundās – 21 izglītības iestāžu vadītājs (40,4%), kā arī tas ir bijis temats klases / grupas audzinātāja stundās / nodarbībās – 20 izglītības iestāžu vadītāji (38,5%). Tāpat tika norādīta tematisku pasākumu rīkošana – 15 izglītības iestāžu vadītāji (28,8%) un tikšanās ar šī notikuma dalībniekiem – 14 izglītības iestāžu vadītāji (26,9%). Tika pieminēta dalība īpašos pašvaldību rīkotos pasākumos, tostarp piemiņas akmens atklāšana, – 10 izglītības iestāžu vadītāji (19,2%), zīmējumu izstāde – deviņi izglītības iestāžu vadītāji (17,3%), informācijas izvietošana izglītības iestādes avīzē vai stendā – septiņi izglītības iestāžu vadītāji (13,5%), Latvijas Okupācijas muzeja vai Tautas frontes muzeja apmeklējums – septiņi izglītības iestāžu vadītāji (13,5%), foto izstāde – pieci izglītības iestāžu vadītāji (9,6%). 10 izglītības iestāžu vadītāji (19,2%) sniedza citas atbildes, par dažāda rakstura pasākumiem izglītības iestādē un ārpus tās saistībā ar šo notikumu.²³

²² Izglītības iestāžu vadītājiem bija iespēja minēt vairākas atbildes.

²³ Izglītības iestāžu vadītājiem bija iespēja minēt vairākas atbildes.

Izglītības iestāžu vadītājiem bija jānorāda, kuras atceres dienas regulāri tiek atzīmētas izglītības iestādē. Atbildes liecina:

- 11.novembris – Lāčplēša diena – 52 izglītības iestāžu vadītāji (100%);
- 20.janvāris – 1991.gada barikāžu aizstāvju atceres diena – 43 izglītības iestāžu vadītāji (82,7%);
- 25.marts – Komunistiskā genocīda upuru piemiņas diena – 35 izglītības iestāžu vadītāji (67,3%);
- 8.maijs – Nacisma sagrauves diena un Otrā pasaules kara upuru piemiņas diena – 26 izglītības iestāžu vadītāji (50%);
- 4.jūlijs – Ebreju tautas genocīda upuru piemiņas diena – pieci izglītības iestāžu vadītāji (9,6%);
- 14.jūnijs – Komunistiskā genocīda upuru piemiņas diena – četri izglītības iestāžu vadītāji (7,7%);
- 23.augusts – Staļinisma un nacisma upuru atceres diena – četri izglītības iestāžu vadītāji (7,7%);
- Decembra pirmā svētdiena – Pret latviešu tautu vērsta totalitārā komunistiskā režīma genocīda upuru piemiņas diena – divi izglītības iestāžu vadītāji (3,8%);
- 11.augusts – Latvijas brīvības cīnītāju piemiņas diena – viens izglītības iestādes vadītājs (1,9%);
- 22.jūnijs – Varoņu piemiņas diena – viens izglītības iestādes vadītājs (1,9%).

Citu atbildi, tostarp norādot 18.novembri – Latvijas Republikas Proklamēšanas dienu, ir atzīmējuši pieci izglītības iestāžu vadītāji.

Raksturojot, kā mācību un audzināšanas procesā tiek iekļauts ar atceres dienām, kuras ir brīvīdā, saistīts saturs, lielākā daļa izglītības iestāžu vadītāju norādīja, ka atbilstošās tēmas tiek integrētas mācību procesā un audzināšanas stundās mācību gada laikā – 50 izglītības iestāžu vadītāji (96,2%), savukārt četri izglītības iestāžu vadītāji (7,7%) norāda dalību pašvaldības pasākumos. Citas atbildes bija snieguši seši izglītības iestāžu vadītāji (11,5%).²⁴

Izglītības iestāžu vadītāji norādīja, kā izglītības iestāde sadarbojas ar citām iestādēm un organizācijām, īstenojot pilsonisko izglītību:

- dažādas organizācijas un institūcijas – 35 izglītības iestāžu vadītāji (67,3%);
- pašvaldība / pašvaldības iestādes – 27 izglītības iestāžu vadītāji (51,9%);
- Jaunsardze – 14 izglītības iestāžu vadītāji (26,9%);
- Zemessardze – septiņi izglītības iestāžu vadītāji (13,5%);
- policija – septiņi izglītības iestāžu vadītāji (13,5%);
- muzeji – septiņi izglītības iestāžu vadītāji (13,5%);
- robezsardze – seši izglītības iestāžu vadītāji (11,9%);
- Saeimas un Eiropas Parlamenta deputāti – pieci izglītības iestāžu vadītāji (9,6%);
- citas skolas – pieci izglītības iestāžu vadītāji (9,6%);
- Nacionālie bruņotie spēki – četri izglītības iestāžu vadītāji (7,7%);
- mazpulki – trīs izglītības iestāžu vadītāji (5,8%).²⁵

Visi 52 aptaujātie izglītības iestāžu vadītāji, atbildot uz jautājumu “Vai ir organizācijas, kuras ir traucējušas izglītības iestādes darbu pilsonisko vērtību apgūvē?”, ir atbildējuši noliedzīgi. Viens izglītības iestādes vadītājs papildus ir norādījis, ka izglītības iestādes telpās un teritorijā neviena organizācija pilsonisko

²⁴ Izglītības iestāžu vadītājiem bija iespēja minēt vairākas atbildes.

²⁵ Izglītības iestāžu vadītājiem bija iespēja minēt vairākas atbildes.

vērtību apguvi nav traucējusi, taču nepilsoņu savienības un Latvijas Krievu savienības lozungi grauj izpratni par pilsonisku Latviju.

Raksturojot, kā izglītības iestāde veido izglītojamo izpratni par viņu iespējām dzīvot, mācīties, strādāt un pilnveidoties kā personībai Latvijā, izglītības iestāžu vadītāji norādīja, ka šīs izpratnes veidošanai tiek izmantotas dažādas pieejas:

- karjeras izglītība – 37 izglītības iestāžu vadītāji (71,2%);
- dažādi pasākumi – 32 izglītības iestāžu vadītāji (61,5%);
- tikšanās ar sabiedriskiem darbiniekiem – 11 izglītības iestāžu vadītāji (21,2%);
- tikšanās ar darba devējiem, uzņēmējiem – 10 izglītības iestāžu vadītāji (19,2%);
- patriotisma veidošana – septiņi izglītības iestāžu vadītāji (13,5%);
- tikšanās ar absolventiem – septiņi izglītības iestāžu vadītāji (13,5%);
- tikšanās ar augstskolu pārstāvjiem – pieci izglītības iestāžu vadītāji (9,6%);
- izglītojamo informēšana (avīzes, stendi, mājaslapas internetā) – pieci izglītības iestāžu vadītāji (9,6%);
- interešu izglītība – četri izglītības iestāžu vadītāji (7,7%);
- labdarības projekti – četri izglītības iestāžu vadītāji (7,7%);
- tikšanās ar pašvaldību pārstāvjiem – trīs izglītības iestāžu vadītāji (5,8%);
- izglītības iestādes ikdienas darbs un attieksme – trīs izglītības iestāžu vadītāji (5,8%);
- sadarbība ar pašvaldību – viens izglītības iestādes vadītājs (1,9%).²⁶

Lūgti minēt piemērus, kādās patriotiskās jaunatnes organizācijās darbojas viņu izglītības iestādes izglītojamie, izglītības iestāžu vadītāji ir minējuši:

- Jaunsardze – 40 izglītības iestāžu vadītāji (76,9%);
- mazpulki – 14 izglītības iestāžu vadītāji (26,9%);
- Skolēnu dome – deviņi izglītības iestāžu vadītāji (17,3%);
- Zemessardze – septiņi izglītības iestāžu vadītāji (13,5%);
- skauti un gaidas – seši izglītības iestāžu vadītāji (11,5%);
- Sarkanais krusts – seši izglītības iestāžu vadītāji (11,5%);
- citas nevalstiskās organizācijas – seši izglītības iestāžu vadītāji (11,5%);
- kustība “Draudzīgā skola” – viens izglītības iestādes vadītājs (1,9%);
- brīvprātīgo kustība – viens izglītības iestādes vadītājs (1,9%);
- Daugavas vanagu jaunatnes organizācija – viens izglītības iestādes vadītājs (1,9%).

Uz šo jautājumu nav atbildējuši četri izglītības iestāžu vadītāji (7,7%).²⁷

Tāpat kā jebkurā mācību un audzināšanas procesa satura un didaktikas jautājumā, arī pilsoniskās izglītības satura un didaktikas jautājumos izglītības iestādēm, sākot ar tās vadību, beidzot ar katru izglītības iestādes pedagogu un darbinieku, ir nepieciešams atbalsts un tālākizglītība. Lūgti raksturot, kāds atbalsts izglītības iestādei ir nepieciešams pilsoniskās izglītības īstenošanai un pilsonisko vērtību veidošanai, izglītības iestāžu vadītāji norādīja:

- informatīvais atbalsts – 43 izglītības iestāžu vadītāji (82,7%);
- metodiskais atbalsts – 41 izglītības iestāžu vadītājs (78,8%);
- pedagogu profesionālās pilnveides programmas – 14 izglītības iestāžu vadītāji (26,9%);
- finanšu atbalsts – deviņi izglītības iestāžu vadītāji (17,3%);

²⁶ Izglītības iestāžu vadītājiem bija iespēja minēt vairākas atbildes.

²⁷ Izglītības iestāžu vadītājiem bija iespēja minēt vairākas atbildes.

- valsts pilsoniskās izglītības politika un pilsoniskās izglītības programma – pieci izglītības iestāžu vadītāji (9,6%);
- aktīvāka sadarbība ar jaunsargiem – pieci izglītības iestāžu vadītāji (9,6%);
- ievērojama personību tikšanās ar skolēniem – trīs izglītības iestāžu vadītāji (5,8%).²⁸

Izpētes rezultāti, analizējot vispārējās izglītības un profesionālās izglītības iestāžu vadītāju atbildes par izglītojamo pilsonisko vērtību apguvi mācību un audzināšanas procesā, ļauj izdarīt šādus secinājumus un sniegt atbilstošus ieteikumus..

Secinājumi:

- 1) izglītības iestāžu vadītājiem ir vispārīgs priekšstats par pilsoniskās izglītības mērķiem un saturu. Bieži tiek norādīti vairāki pilsoniskās izglītības mērķi, lai arī saturiski būtu minams viens, kas apvieno visus iepriekš sadrumstaloti definētos mērķus;
- 2) izglītības iestādes mēdz uztvert pilsonisko audzināšanu un patriotisko audzināšanu kā vienu un to pašu procesu, neizprotot to atšķirības un savstarpējo saistību;
- 3) izglītības iestādēs pastāv atšķirīga izpratne par pilsoniskās izglītības jēdzienu un saturu, līdz ar to arī atšķirīgi priekšstati par pilsoniskajām vērtībām;
- 4) izglītības iestādēs pārsvarā tiek izmantotas subjektīvas metodes, vairumā gadījumu ļaujoties uz vērojumu rezultātā veiktiem pieņēmumiem, lai konstatētu, vai pilsoniskās izglītības mērķi ir sasniegti;
- 5) izglītības iestāžu vadītāji uzskata, ka būtiska nozīme izglītojamo informēšanai par aktuāliem notikumiem Latvijā un Eiropas Savienībā, kā arī vēsturisku notikumu gadadienām un piemiņas pasākumiem ir vēstures un sociālo zinību stundām / nodarbībām (un attiecīgi šo mācību priekšmetu pedagogiem), faktiski neņemot vērā šo aktualitāšu atbilstību konkrētajā laikā apgūstamajam mācību saturam šajos mācību priekšmetos, kā arī citu mācību priekšmetu pedagogu ieguldījuma iespējas izglītojamo audzināšanā. Tāpat izglītības iestāžu vadītāji būtisku nozīmi izglītojamo informēšanā piešķir klašu / grupu audzinātājiem neatkarīgi no viņu sagatavotības konkrētajā jautājumā. Tādējādi var izdarīt pieņēmumu, ka pret pilsoniskās izglītības aktualitātēm un vairumā gadījumu arī vēsturisku notikumu gadadienām un piemiņas pasākumiem izglītības iestādēs ir vērojama formāla attieksme (ar atsevišķiem izņēmumiem);
- 6) izglītības iestāžu vadītāji norāda uz aktīvu sadarbību pilsoniskās izglītības jautājumos ar pašvaldībām. Tomēr vienlaikus vērojama situācija, kad izglītības iestāžu vadītāji pašvaldību atbalstu pilsoniskās izglītības jautājumos vērtē kā formālu, faktiski dublējot informāciju, kura jau ir pieejama masu medijos, citos avotos;
- 7) izglītības iestāžu vadītāji norāda, ka viņu vadītajās izglītības iestādēs pilsonisko vērtību apguvi nav traucējušas citas organizācijas, kā arī izglītības iestādes nav sadarbojušās ar organizācijām, kas paustu idejas pretējas pilsoniskās izglītības mērķiem un vērtībām. Tāpat viņu izglītojamie nedarbojas patriotiskās jaunatnes organizācijās, kas ir nelojālas Latvijai vai ir noskaņotas pretēji Latvijas sabiedrības vērtībām;

²⁸ Izglītības iestāžu vadītājiem bija iespēja minēt vairākas atbildes.

- 8) izglītības iestāžu vadītāji par primāru uzskata informatīva un metodiska rakstura atbalstu izglītības iestādei pilsoniskās izglītības un pilsonisko vērtību veidošanas jautājumos.

Ieteikumi:

- 1) valsts izstrādātajos audzināšanas dokumentos veicināt vienotu skatījumu uz pilsonisko izglītību, to saturu un vērtībām, kā arī izskaidrot atšķirības starp pilsonisko izglītību un patriotisko audzināšanu, kā arī turpināt skaidrot patriotisma nozīmi izglītībā;
- 2) veidojot / aktualizējot izglītības iestāžu audzināšanas darba programmas / plānus, mērķtiecīgi iekļaut izglītības iestādes vai klašu audzināšanas pasākumos pasaulē, valstī un sabiedrībā aktuālos jautājumos, nodrošinot visus pedagogus, īpaši klašu audzinātājus, ar atbalsta materiāliem un profesionālās kompetences pilnveides iespējām (A programmas);
- 3) atbildīgām institūcijām (īpaši Valsts izglītības satura cents, pašvaldības izglītības pārvaldes) nodrošināt izglītības iestādes ar atbalsta materiāliem pilsoniskās izglītības jautājumos, īpaši akcentējot Latvijas un Eiropas Savienības aktualitātes, kā arī izvērst aktuālo notikumu skaidrošanas / informēšanas praksi;
- 4) informēt izglītības iestādes par atgriezeniskās saites veidošanas iespējām ar izglītojamiem pilsoniskās audzināšanas un citos jautājumos, tostarp sadarbībā ar augstskolām, kuras īsteno pedagoģiskās studiju programmas;
- 5) izstrādāt ieteikumus sadarbības veidošanai, tādējādi aktivizējot sadarbību ar citām iestādēm un organizācijām pilsoniskās izglītības īstenošanā un audzināšanas jautājumos, lai nodrošinātu vispusīgu pieeju tās mērķu sasniegšanā, t.sk. labas prakses apguve.

Pedagogu anketēšanas rezultāti

Izpētes laikā tika aptaujāti 61 izglītības iestādes pedagogi: 987 vispārējās izglītības iestāžu un 176 profesionālās izglītības iestāžu pedagogi.

Anketās tika lūgts raksturot, kā pilsoniskās izglītības saturs tiek integrēts mācību un audzināšanas procesā. Analizējot sniegtās atbildes, redzams, ka visbiežāk tas tiek integrēts skolas un ārpusstundu pasākumos – šādi atbildēja 934 (80,3%) pedagogi un mācību stundās atbilstoši tēmai – 741 (63,7%) pedagogs. Savukārt 11 pedagogi jeb 0,9% nav snieguši atbildi uz šo jautājumu. 132 (11,3%) pedagogu norāda, ka pilsoniskās izglītības saturs tiek integrēts ikdienas darbā, veidojot pilsoniskajai izglītībai raksturīgas attieksmes.²⁹

Lūdzot raksturot, kā tiek konstatēts, vai pilsoniskās izglītības mērķi ir sasniegti, vairums pedagogu – 780 (67,1%) norāda, ka tas ir redzams, vērojot izglītojamo aktivitāti un uzvedību izglītības iestādes rīkotajos pasākumos. Savukārt 507 pedagogi (43,6%) uzskata, ka uz pilsoniskās izglītības mērķa sasniegšanu norāda izglītojamo pilsoniskās pozīcijas paušana, kas konstatējama sarunās, pārrunās, anketēšanā. Pedagogi sniedza arī vairākas citas atbildes:

- izglītojamo attieksme pret pilsoniskās izglītības jautājumiem un viņu zināšanas tajos – 277 pedagogi (23,8%);
- izglītojamo iekļaušanās izglītības iestādes sociālajā un sabiedriskajā dzīvē un pašpārvaldē – 182 pedagogi (15,6%);
- izglītojamie lieto un ciena valsts valodu, himnu, pazīst simboliku – 182 pedagogi (15,7%);
- izglītojamo dalība dažādos radošo darbu konkursos – 158 pedagogi (15,7%);
- izglītojamie zina un atzīmē valsts svētkus – 132 pedagogi (11,3%);
- izglītojamo mācību rezultāti – 121 pedagogs (10,4%);
- pedagogu komunikācija ar vecākiem – 53 pedagogi (4,6%).³⁰

Vienlaikus astoņi pedagogi (0,7%) norāda, ka pilsoniskās izglītības mērķi netiek sasniegti vai netiek sasniegti vienmēr. 17 pedagogi (1,5%) uz šo jautājumu atbildes nav snieguši.

Anketās tika lūgts atzīmēt, kuru trīs pilsonisko vērtību veidošanu pedagogi mācību un audzināšanas darbā uzskata par nozīmīgāko. Pedagogu atbildes liecina, ka par visnozīmīgāko tiek uzskatīts patriotisms – 756 pedagogi (65%). Savukārt pilsonisko līdzdalību kā vienu no nozīmīgākajām pilsoniskajām vērtībām ir norādījuši 507 pedagogi (43,6%). Starp citām nozīmīgākajām vērtībām minēta tolerance – 451 pedagogs (38,8%) un valsts valoda – 422 pedagogi (36,3%). Kā nozīmīgas ir atzīmētas arī citas vērtības:

- piederības sajūta skolai – 327 pedagogi (28,1%);
- demokrātija – 326 pedagogi (28,0%);
- cilvēktiesības – 284 pedagogi (24,4%);
- tiesiskums – 156 pedagogi (13,4%);
- lojalitāte – 136 pedagogi (11,7%);
- brīvība un atbildība – 114 pedagogi (9,8%).

20 pedagogi (1,7%) kā nozīmīgas ir atzīmējuši citas vērtības – vēsturiskā atmiņa, ģimene, tradīcijas, kultūra, nacionālā pašapziņa, tautiskuma princips,

²⁹ Pedagogiem bija iespēja minēt vairākas atbildes.

³⁰ Pedagogiem bija iespēja minēt vairākas atbildes.

pienākums, līderība, stabils darbs un cilvēka cienīgs atalgojums, kritiskā domāšana, valsts svētki u.c..

Savu sagatavotību pilsoniskās izglītības īstenošanai un izglītojamo pilsonisko vērtību veidošanai ar "jā" ir raksturojuši 543 pedagogi (46,7%), ar "drīzāk jā" novērtējis 571 pedagogs (49,1%). Savukārt noliedzot ar "nē" ir atbildējuši seši pedagogi (0,5%), bet ar "drīzāk nē" – 33 pedagogi (2,8%). Ar atbildi "nezinu" ir atbildējuši 11 pedagogi (0,9%).

Atbildot uz jautājumu "Vai Jūs piekrītat viedoklim, ka pilsoniskajai audzināšanai skolā ir maza nozīme, jo galvenokārt tā notiek ģimenē, kā arī liela ir mediju, īpaši interneta, ietekme uz izglītojamiem?", tam pilnīgi piekrīt 50 pedagogi (4,3%), piekrīt 324 pedagogi (27,9%), daļēji piekrīt 34 pedagogi (2,9%). Savukārt lielākais vairums – 680 (58,5%) pedagogu minētajam apgalvojumam nepiekrīt, pilnīgi nepiekrīt – 81 pedagogs (7%). Četriem pedagogiem (0,35%) nav atbildes uz šo jautājumu.

Atbildot uz jautājumu "Vai Jūs esat pārliecināta / pārliecināts par savu sagatavotību izglītot par atceres dienu vēsturisko kontekstu?", 224 pedagogi (19,3%) ir atbildējuši, ka viņi ir pilnīgi pārliecināti par savu sagatavotību, izglītojot par atceres dienu vēsturisko kontekstu, bet 730 pedagogi (62,8%) – ir atbildējuši ka par šo jautājumu ir pārliecināti. Savukārt 182 pedagogi (15,6%) nav pārliecināti un astoņi pedagogi (0,7%) pilnīgi nav pārliecināti par savu sagatavotību izglītot šajā jomā. 12 pedagogi (0,1%) nav snieguši atbildi.

Lūdzot raksturot, kādus ar pilsoniskās izglītības jautājumiem saistītus pasākumus, t.sk. audzināšanas stundas, pedagogi ir īstenojuši 2014.gadā, visvairāk minēti pasākumi, kas saistās ar Latvijas Republikas Proklamēšanas dienu – 566 pedagogi (48,7%), Lāčplēša dienu – 446 pedagogi (38,3%) un klases / grupas stundas par Latvijas valsts svētku un atceres dienām – 407 pedagogi (35%). Papildus minēti šādi pasākumi:

- Baltijas ceļš – 140 pedagogi (12,0%);
- pasākumi, akcijas par Latviju – 126 pedagogi (10,8%);
- sadziedāšanās, zīmēšana, dažādi konkursi – 115 pedagogi (9,9%);
- 1991.gada barikāžu aizstāvju atceres diena – 107 pedagogi (9,2%);
- zaļās (vides) aktivitātes – 87 pedagogi (7,5%);
- Latvijas prezidentūra Eiropas Savienības Padomē – 69 pedagogi (5,9%);
- pašvaldības pasākumi – 51 pedagogs (4,4%);
- pilsoniskuma akcijas nedēļa – 44 pedagogi (3,8%);
- labdarības pasākumi – 38 pedagogi (3,3%);
- viktorīnas – 19 pedagogi (1,6%);
- sporta pasākumi – 15 pedagogi (1,3%);
- Eiro ieviešana Latvijā – 13 pedagogi (1,1%).

Citas atbildes par pasākumiem, kas saistās ar pilsoniskās izglītības jautājumiem, ir snieguši 216 pedagogi (18,6%), minot dažādus pasaules, valsts un vietējā rakstura notikumus. Savukārt 30 pedagogi (2,6%) nav atbildējuši uz šo jautājumu.³¹

Atbildot uz jautājumu, kādus Latvijai un Eiropas Savienībai aktuālus jautājumus pedagogi 2014.gadā ir iekļāvuši savu mācību stundu vai klases / grupas audzinātāja stundu saturā, vairākums norādīja šādas tēmas: Latvijas prezidentūra Eiropas Savienības Padomē – 632 pedagogi (54,3%), Rīga – kultūras galvaspilsēta – 386

³¹ Pedagogiem bija iespēja minēt vairākas atbildes.

pedagogi (33,2%), Eiro ieviešana Latvijā – 284 pedagogi (24,4%). Vēl tika saņemtas šādas atbildes:

- Latvijas valsts svētki – 104 pedagogi (8,9%);
- Baltijas ceļš – 103 pedagogi (8,9%);
- Eiropas Parlamenta vēlēšanas – 90 pedagogi (7,7%);
- XI Latvijas skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki – 64 pedagogi (5,5%);
- Krievijas – Ukrainas konflikts – 58 pedagogi (5,0%);
- Latvijas Republikas Saeimas vēlēšanas – 55 pedagogi (4,7%);
- vides jautājumi Latvijā un Eiropas Savienībā – 48 pedagogi (4,1%);
- Olimpiskās spēles Sočos – 36 pedagogi (3,1%);
- valsts drošība – 30 pedagogi (2,6%);
- ekonomiska rakstura jautājumi, t.sk. nodarbinātības (karjeras) jautājumi – 29 pedagogi (2,5%);
- pilsoniskā atbildība – 29 pedagogi (2,5%);
- cilvēktiesības – 23 pedagogi (2,0%);
- UNESCO aktivitātes – 23 pedagogi (2,0%).

Citu atbildi sniedza 58 pedagogi (5%), bet uz šo jautājumu neatbildēja 70 pedagogi (6%).³²

Anketās tika iekļauts jautājums „Vai Jūsu skolēni ir informēti par Latvijas prezidentūru Eiropas Savienības Padomē 2015.gadā?”. 1019 (87,6%) pedagogi atbildēja apstiprinoši ar „jā”, savukārt tikai 26 pedagogi jeb 2,2% atbildēja noliedzoši ar „nē”. Citu atbildi sniedza 110 pedagogi (9,5%), savukārt 8 pedagogi (0,7%) atbildes nebija snieguši.

Pilsonisko vērtību veidošanai savā mācību priekšmeta pedagoga vai klases / grupas audzinātāja darbā pedagogi izmanto dažādus mācību līdzekļus un informatīvos avotus:

- interneta resursi – 758 pedagogi (65,2%);
- grāmatas – 637 pedagogi (54,8%);
- audio materiāli un videofilmas – 417 pedagogi (35,9%);
- dažādi bukleti un informatīvie materiāli – 356 pedagogi (30,6%);
- prese – 227 pedagogi (19,5%);
- IZM, VISC veidotie un izplatītie materiāli – 182 pedagogi (15,7%);
- ekskursijas – 40 pedagogi (3,4%);
- spēles – 32 pedagogi (2,8%).

Citu atbildi snieguši 48 pedagogi (4,1%), bet 34 pedagogiem (2,9%) nebija atbildes uz šo jautājumu.³³

Uz jautājumu, kā pedagogi veido izglītojamo izpratni par iespējām dzīvot, mācīties, strādāt un pilnveidoties kā personībām Latvijā, vairums – 567 pedagogi (48,8%) minēja izglītojamiem piedāvāto karjeras izglītību, kā arī norādīja uz šīs izpratnes veidošanu mācību un audzināšanas procesā – 472 pedagogi (40%). Minēta arī sadarbība ar uzņēmumiem – 289 pedagogi (24,9%), tikšanās ar dažādu profesiju pārstāvjiem – 201 pedagogs (17,3%). 160 pedagogi (13,8%) uzsver, ka nozīmīga ir pozitīvo piemēru loma sākumskolā. 126 pedagogi (10,8%) norāda uz tikšanos ar izglītības iestādes absolventiem nozīmi attiecīgās izpratnes veidošanā, 87 pedagogi (7,5%) akcentē sadarbību ar vecākiem. Tāpat tiek minēta interešu izglītība – 46

³² Pedagogiem bija iespēja minēt vairākas atbildes.

³³ Pedagogiem bija iespēja minēt vairākas atbildes.

pedagogi (4%) un pašvaldības pasākumi – 33 pedagogi (2,8%). Citu atbildi ir snieguši 66 pedagogi (5,7%), bet 36 pedagogi (3,1%) atbildi nav snieguši.³⁴

Pedagogi tika lūgti norādīt, kādās patriotiskās jaunatnes organizācijās darbojas viņu izglītības iestādes izglītojamie:

- Jaunsardze – 766 pedagogi (65,9%);
- Mazpulku organizācija – 189 pedagogi (16,3%);
- skolas padome (pašpārvalde) – 92 pedagogi (7,9%);
- Zemessardze – 89 pedagogi (7,7%);
- skauti – 74 pedagogi (6,4%);
- bērnu un jauniešu iniciatīvas centri – 58 pedagogi (5,0%);
- biedrība „Latvijas Sarkanais krusts” – 49 pedagogi (4,2%);
- pilsētas jauniešu parlaments – 49 pedagogi (4,2%);
- koris, deju kolektīvs – 36 pedagogi (3,1%);
- gaidas – 35 pedagogi (3%);
- brīvprātīgo kustības – 18 pedagogi (1,5%).

Citu atbildi sniedzis 81 pedagogs (7%), savukārt 257 pedagogiem (22,1%) nebija atbildes uz šo jautājumu.³⁵

Raksturojot nepieciešamo atbalstu pilsoniskās izglītības īstenošanai un pilsonisko vērtību veidošanai, vairums pedagogu norāda uz metodisko materiālu un metodiskā atbalsta nepieciešamību – 712 pedagogi (61,2%), kā arī – uz profesionālās pilnveides kursu vai semināru nepieciešamību – 216 pedagogi (18,6%). Tāpat sniegtas citas atbildes:

- mācību filmas – 154 pedagogi (13,2%);
- pedagogu pieredzes apmaiņa – 94 pedagogi (8,1%);
- finansiālais atbalsts – 65 pedagogi (5,6%);
- valsts izstrādāta pilsoniskās izglītības programma vai vadlīnijas – 61 pedagogs (5,2%);
- izglītojošs atbalsts ģimenēm un vecāku izglītošana – 41 pedagogs (3,5%).

44 pedagogi (3,8%) ir snieguši atbildi, ka nepieciešamais atbalsts pilsoniskās izglītības īstenošanai un pilsonisko vērtību veidošanai būtu skolotāja profesijas prestiža un pedagogu atalgojuma celšana. Tikpat – 44 pedagogi (3,8%) norāda, ka atbalsts minētajā jautājumā pedagogiem ir pietiekams. 97 pedagogi (8,3%) ir snieguši citu atbildi, bet 121 pedagogs (10,4%) nav atbildējis uz šo jautājumu.³⁶

Izpētes rezultāti, analizējot pedagogu sniegtās atbildes par pilsoniskās izglītības īstenošanu izglītības iestādēs un izglītojamo pilsonisko vērtību veidošanu, ļauj izdarīt šādus secinājumus un sniegt atbilstošus ieteikumus.

Secinājumi:

- 1) pedagogi mācību un audzināšanas procesā pilsonisko izglītību galvenokārt saista ar izglītības iestādes un ārpusstundu pasākumiem, kā arī norāda uz mācību stundu / nodarbību nozīmi izvirzīto mērķu sasniegšanai. Diemžēl tikai neliela daļa pedagogu izprot, ka pilsoniskā izglītība ir nepārtraukts ikdienas darbs visā mācību un audzināšanas procesā, ņemot vērā arī t.s. slēpto pilsoniskās izglītības programmu, kas izpaužas pašu pedagogu rīcībā un attieksmē. Vienlaikus uzmanību piesaista lielais pedagogu īpatsvars, kas noliedz izglītības iestādes nozīmi pilsoniskajā audzināšanā

³⁴ Pedagogiem bija iespēja minēt vairākas atbildes.

³⁵ Pedagogiem bija iespēja minēt vairākas atbildes.

³⁶ Pedagogiem bija iespēja minēt vairākas atbildes.

pretstatā ģimenes lomai šajā jautājumā. Satraukumu raisa arī fakts, ka uz dažiem jautājumiem nav atbildējis pietiekami nozīmīgs pedagogu skaits (piemēram, vairāk par 10%), kas ļauj izteikt pieņēmumu par zināšanu un intereses trūkumu šajā jomā;

- 2) pedagogu zināšanas par pilsoniskās izglītības būtību, tās mērķiem un vērtībām, kā arī saturu ir vispārīgas, bieži virspusējas un nesistematizētas. Par to liecina gan atbildes uz jautājumu, kā noteikt, vai pilsoniskās izglītības mērķi ir sasniegti, gan pedagogu norādītās prioritārās pilsoniskās vērtības. Lielākā daļa pedagogu neizprot atšķirību starp pilsonisko un patriotisko audzināšanu, kā arī pilsoniskās un patriotiskas audzināšanas savstarpējo saistību;
- 3) gandrīz visi pedagogi ir pārliecināti par savu sagatavotību pilsoniskās izglītības īstenošanā un pilsonisko vērtību veidošanā, kā arī lielākā daļa pedagogu ir pārliecināti par savām zināšanām jautājumā par Latvijas Republikas valsts atceres dienu vēsturisko kontekstu. Pretrunā ar minēto apgalvojumu ir fakts, ka tikai daļa pedagogu mācību vai audzināšanas stundās ir iekļāvuši tēmas / jautājumus saistībā ar Latvijas Republikas valsts svētkiem, piemēram, Latvijas Republikas Proklamēšanas dienu, un atceres dienām, piemēram, Lāčplēša dienu, citām aktualitātēm;
- 4) anketēšanas rezultāti liecina, ka pedagogi ir pārliecināti par izglītojamo informētību par Latvijai un Eiropas Savienībai aktuāliem jautājumiem, t.sk. Latvijas prezidentūru Eiropas Savienības Padomē. Vienlaikus mācību un audzināšanas stundu saturā šo jautājumu ir aplūkojis salīdzinoši mazāks pedagogu skaits, bet tikai neliels pedagogu skaits norāda, ka saistībā ar prezidentūru ir organizējuši pasākumus, t.sk. klašu / grupu audzināšanas stundas. Tādējādi pedagogu anketās vērojams konsekvences trūkums, kas ļauj izteikt pieņēmumu par pilsoniskās izglītības satura izpratnes problēmām;
- 5) ņemot vērā pilsoniskās izglītības specifiku, grāmatās iekļautā informācija samērā bieži jau pēc tās publicēšanas zaudē aktualitāti, savukārt interneta kā mācību līdzekļa izmantošana prasa augstas gan pedagogu, gan izglītojamo kritiskās domāšanas prasmes;
- 6) izteikti lielākā aptaujāto pedagogu daļa izglītojamo izpratnes par iespējām dzīvot, mācīties, strādāt un pilnveidoties kā personībai Latvijā saista ar karjeras izglītību un nākotnes profesijas izvēli, bet tikai nedaudz vairāk kā trešā daļa pedagogu izprot jautājuma saistību ar globāliem procesiem, emigrācijas un re-emigrācijas jautājumiem u.tml.;
- 7) pedagogi ir informēti par jauniešu līdzdalību patriotiskās jaunatnes organizācijās, tomēr var secināt, ka vairumā gadījumu šī informētība ir tieši saistīta ar pašu izglītības iestādi, t.i., tā tiek organizēta izglītības iestādē vai cieši saistīta ar to;
- 8) kā galveno nepieciešamo atbalstu pilsoniskās izglītības īstenošanai un izglītojamo pilsonisko vērtību veidošanai pedagogi norāda metodisko atbalsta materiālu nepieciešamību. Tomēr mazāk kā viena piektā daļa aptaujāto pedagogu uzskata, ka šajā jautājumā nepieciešama profesionāla pilnveide. Šī atbilde „korelē” ar pedagogu pārliecību par savu kompetenci pilsoniskās izglītības jautājumos.

Ieteikumi:

- 1) par audzināšanas darbu atbildīgajām institūcijām (īpaši Valsts izglītības satura centram) būtu jāpilnveido pilsoniskās izglītības atbalsta un metodisko materiālu klāsts, kas paredzēts audzināšanas darbam izglītības iestādēs, kā arī metodiskie materiāli, kas veicinātu pilsoniskās izglītības jautājumu iekļaušanu mācību saturā;
- 2) mācību un audzināšanas procesā ar dažādām metodēm veicināt kritisko domāšanu un lasītprasmi (lasītpratību), tai skaitā medijprasmi (medijpratību), kas tostarp aktualizējams jaunā kompetenču standarta izstrādes procesā;
- 3) pedagogu profesionālās kompetences pilnveidē iekļaut pilsoniskās izglītības moduli, kā arī apsvērt iespēju stiprināt pilnveidi darbā, tostarp klases / grupas, audzināšanas jomā. Piemēram, noteikts pedagogu profesionālās pilnveides stundu skaits audzināšanas jomā būtu obligāts;
- 4) pašvaldību izglītības pārvaldēm un Izglītības un zinātnes ministrijai rosināt, lai klašu / grupu audzinātāji vismaz divas reizes mācību gada laikā ar dažādām metodēm pētītu, kā tiek sasniegti izglītojamiem izvirzītie izglītības un audzināšanas mērķi, kā arī apkopot informāciju par savu izglītojamo dalību patriotiskajās organizācijās, dalību citās aktivitātēs u.tml.

Izglītojamo anketēšanas rezultāti

Izpētes laikā tika anketēti 61 izglītības iestādes izglītojamie: 2119 vispārējās izglītības un 732 profesionālās izglītības iestāžu izglītojamie, lai noskaidrotu, kā mācību stundu un ārpusstundu pasākumos tiek iepazītas pilsoniskās vērtības.

Anketēšanas rezultātos apkopotas visu anketēto izglītojamo atbildes kopā, norādot gan atbilžu skaitlisko vērtību, gan to procentuālo īpatsvaru no kopējā aptaujāto izglītojamo skaita, kā arī sniegts precizējums, kāda daļa no vispārējās izglītības un profesionālās izglītības izglītojamiem gan skaitliski, gan procentuāli ir sniegusi atbildi par katru konkrētu jautājumu.

Atbildot uz jautājumu, kas ir pilsoniskā izglītība, izglītojamie, visbiežāk norāda, ka tā ir piederība valstij, cieņa un zināšanas par to – 824 izglītojamie (28,9%), no kuriem 631 ir vispārējās izglītības iestāžu izglītojamo (29,8%) un 193 ir profesionālās izglītības iestāžu izglītojamie (26,4%), un obligātā izglītība, kā arī bezmaksas augstākā izglītība – 672 izglītojamie (23,6%), no kuriem 464 ir vispārējās izglītības izglītojamie (21,9%) un 208 ir profesionālās izglītības izglītojamie (28,4%). Mazāks izglītojamo skaits norādījis šādas atbildes:

- likumi, pilsoņa pienākumi un tiesības – 497 izglītojamie (17,4%), no kuriem 367 ir vispārējās izglītības izglītojamie (17,3%) un 130 ir profesionālās izglītības izglītojamie (17,8%);
- patriotisms – 388 izglītojamie (13,6%), no kuriem 338 ir vispārējās izglītības izglītojamie (16%) un 50 ir profesionālās izglītības izglītojamie (6,8%);
- izpratne par sabiedrību, tās vērtībām – 241 izglītojamo (8,5%), no kuriem 179 ir vispārējās izglītības izglītojamie (8,4%) un 62 ir profesionālās izglītības izglītojamie (8,5%);
- valsts valoda – 215 izglītojamie (7,5%), no kuriem 155 ir vispārējās izglītības izglītojamie (7,3%) un 60 ir profesionālās izglītības izglītojamie (8,2%);
- vēstures zināšana – 186 izglītojamie (6,5%), no kuriem 157 ir vispārējās izglītības izglītojamie (7,4%) un 29 ir profesionālās izglītības izglītojamie (4,0%);
- kultūras un tradīciju zināšanu līmenis – 137 izglītojamie (4,8%), no kuriem 108 ir vispārējās izglītības izglītojamie (5,1%) un 42 ir profesionālās izglītības izglītojamie (5,7%);
- dzimtenes mīlestība – 126 izglītojamie (4,4%), no kuriem 95 ir vispārējās izglītības izglītojamie (4,5%) un 31 ir profesionālās izglītības izglītojamo (4,2%);
- Valsts svētki – 110 izglītojamie (3,9%), no kuriem 98 ir vispārējās izglītības izglītojamie (4,6%) un 12 ir profesionālās izglītības izglītojamie (1,6%);
- sociālās zinības un politika – 103 izglītojamie (3,6%), no kuriem 48 ir vispārējās izglītības izglītojamie (2,3%) un 55 ir profesionālās izglītības izglītojamie (7,5%);
- Latvijas aktualitātes – 80 izglītojamie (2,8%), no kuriem 31 ir vispārējās izglītības izglītojamo (1,4%) un 49 ir profesionālās izglītības izglītojamie (6,7%).

Citu atbildi uz šo jautājumu snieguši 240 izglītojamie (8,4%), no kuriem 180 ir vispārējās izglītības izglītojamie (8,5%) un 60 ir profesionālās izglītības izglītojamie (8,2%), savukārt 336 izglītojamie (11,8%), no kuriem 264 ir vispārējās izglītības izglītojamie (12,5%) un 72 ir profesionālās izglītības izglītojamie (9,8%), uz to nav atbildējuši vispār.

Izglītojamie tika lūgti atzīmēt trīs nozīmīgākās pilsoniskās vērtības:

- cilvēktiesības – 1758 izglītojamie (61,7%), no kuriem 1268 ir vispārējās izglītības izglītojamie (59,8%) un 490 ir profesionālās izglītības izglītojamie (66,9%);
- valsts valoda – 1683 izglītojamie (59%), no kuriem 1159 ir vispārējās izglītības izglītojamie (54,7%) un 524 ir profesionālās izglītības izglītojamie (71,6%);
- brīvība un atbildība – 1470 izglītojamie (51,6%), no kuriem 1105 ir vispārējās izglītības izglītojamie (52,2%) un 365 ir profesionālās izglītības izglītojamie (49,9%);
- patriotisms – 1097 izglītojamie (38,5%), no kuriem 802 ir vispārējās izglītības izglītojamie (37,9%) un 295 ir profesionālās izglītības izglītojamie (40,3%);
- demokrātija – 739 izglītojamie (25,9%), no kuriem 589 ir vispārējās izglītības izglītojamie (27,8%) un 150 ir profesionālās izglītības izglītojamie (20,5%);
- tolerance – 504 izglītojamie (17,7%), no kuriem 437 ir vispārējās izglītības izglītojamie (20,6%) un 67 ir profesionālās izglītības izglītojamie (9,2%);
- lojalitāte – 386 izglītojamie (13,5%), no kuriem 280 ir vispārējās izglītības izglītojamie (13,2%) un 106 ir profesionālās izglītības izglītojamie (14,5%);
- pilsoniskā līdzdalība – 292 izglītojamie (10,2%), no kuriem 232 ir vispārējās izglītības izglītojamie (11%) un 60 ir profesionālās izglītības izglītojamie (8,2%);
- tiesiskums – 288 izglītojamie (10,1%), no kuriem 208 ir vispārējās izglītības izglītojamie (9,8%) un 80 ir profesionālās izglītības izglītojamie (10,9%);
- piederības sajūta skolai – 266 izglītojamie (9,3%), no kuriem 214 ir vispārējās izglītības izglītojamie (10,1%) un 52 ir profesionālās izglītības izglītojamie (7,1%).

47 izglītojamie (1,6%), no kuriem 37 ir vispārējās izglītības izglītojamie (1,8%) un 10 ir profesionālās izglītības izglītojamie (1,4%), sniedza citas atbildes, bet 13 izglītojamie (0,5%), no kuriem 11 ir vispārējās izglītības izglītojamie (0,5%) un divi ir profesionālās izglītības izglītojamie (0,3%), savas atbildes nesniedza.

Izglītojamiem bija jānorāda, kurām atceres dienām veltīti pasākumi vai klases / grupas audzināšanas stundas notiek izglītības iestādē, kurā viņi mācās. 2662 izglītojamie (93,4%), no kuriem 1991 ir vispārējās izglītības izglītojamais (94,0%) un 671 ir profesionālās izglītības izglītojamais (91,7%), norādīja, ka šāda atceres diena ir 11.novembris – Lāčplēša diena. Citas izglītojamo atbildes:

- 20.janvāris – 1991.gada barikāžu aizstāvju atceres dienu norādījuši 1849 izglītojamie (93,4%), no kuriem 1395 ir vispārējās izglītības izglītojamie (65,8%) un 454 ir profesionālās izglītības izglītojamie (62%);
- 8.maijs – Nacisma sagrauves dienu un Otrā pasaules kara upuru piemiņas dienu norādījuši 1057 izglītojamie (37,1%), no kuriem 901 ir vispārējās izglītības izglītojamais (42,5%) un 156 ir profesionālās izglītības izglītojamie (21,3%);
- 25.marts – Komunistiskā genocīda upuru piemiņas dienu norādījuši 923 izglītojamie (32,4%), no kuriem 747 ir vispārējās izglītības izglītojamie (35,3%) un 176 ir profesionālās izglītības izglītojamie (24%);
- 11.augusts – Latvijas brīvības cīnītāju piemiņas dienu norādījuši 323 izglītojamie (11,3%), no kuriem 214 ir vispārējās izglītības izglītojamie (10,1%) un 109 ir profesionālās izglītības izglītojamie (14,9%);

- 14.jūnijs – Komunistiskā genocīda upuru piemiņas dienu norādījuši 236 izglītojamie (8,3%), no kuriem 164 ir vispārējās izglītības izglītojamie (7,7%) un 72 ir profesionālās izglītības izglītojamie (9,8%);
- 22.jūnijs – Varoņu piemiņas dienu norādījuši 210 izglītojamie (7,4%), no kuriem 154 ir vispārējās izglītības izglītojamie (7,3%) un 56 ir profesionālās izglītības izglītojamie (7,7%);
- decembra pirmā svētdiena – Pret latviešu tautu vērsta totalitārā komunistiskā režīma genocīda upuru piemiņas dienu norādījuši 160 izglītojamie (5,6%), no kuriem 128 ir vispārējās izglītības izglītojamie (6,0%) un 32 ir profesionālās izglītības izglītojamie (4,4%);
- 23.augusts – Staļinisma un nacisma upuru atceres dienu norādījuši 128 izglītojamie (4,8%), no kuriem 104 ir vispārējās izglītības izglītojamie (4,9%) un 34 ir profesionālās izglītības izglītojamie (4,6%);
- 4.jūlijs – Ebreju tautas genocīda upuru piemiņas dienu norādījuši 114 izglītojamie (4%), no kuriem 97 ir vispārējās izglītības izglītojamie (4,6%) un 17 ir profesionālās izglītības izglītojamie (2,3%).

959 izglītojamie (33,6%), no kuriem 695 ir vispārējās izglītības izglītojamie (32,8%) un 64 ir profesionālās izglītības izglītojamie (36,1%), snieguši citu atbildi, bet 27 aptaujātie izglītojamie (1%), no kuriem 18 ir vispārējās izglītības izglītojamie (0,9%) un deviņi ir profesionālās izglītības izglītojamie (1,2%), nav atbildējuši uz šo jautājumu.³⁷

Izglītojamie tika lūgti uzrakstīt, par kādiem Latvijai un Eiropas Savienībai aktuāliem jautājumiem viņi 2014.gadā uzzināja un / vai diskutēja mācību vai klases / grupas audzināšanas stundās. Visvairāk izglītojamie norādīja jautājumus par Eiropas ieviešanu – 1034 izglītojamie (36,3%), no kuriem 789 ir vispārējās izglītības izglītojamie (37,2%) un 245 ir profesionālās izglītības izglītojamie (33,5%), Latvijas prezidentūru Eiropas Savienības Padomē – 919 izglītojamie (32,3%), no kuriem 716 ir vispārējās izglītības izglītojamie (33,8%) un 203 ir profesionālās izglītības izglītojamie (27,7%), un par Rīgu – Eiropas kultūras galvaspilsētu – 906 izglītojamie (31,8%), no kuriem 720 ir vispārējās izglītības izglītojamie (34,0%) un 186 ir profesionālās izglītības izglītojamie (25,4%). Tika sniegtas arī citas atbildes:

- par karadarbību Ukrainā, Ukrainas – Krievijas attiecībām, t.sk. jautājumā par gāzes piegādēm Ukrainai, Krimas aneksiju u.tml. – 543 izglītojamie (19%), no kuriem 369 ir vispārējās izglītības izglītojamie (17,4%) un 174 ir profesionālās izglītības izglītojamie (23,8%);
- par Saeimas vēlēšanām – 371 izglītojamais (13%), no kuriem 201 ir vispārējās izglītības izglītojamais (9,5%) un 170 ir profesionālās izglītības izglītojamie (23,2%);
- par Eiropas Parlamenta vēlēšanām – 292 izglītojamie (10,2%), no kuriem 173 ir vispārējās izglītības izglītojamie (8,2%) un 119 ir profesionālās izglītības izglītojamie (16,3%);
- par Baltijas ceļa 25.gadadienu – 197 izglītojamie (6,9%), no kuriem 180 ir vispārējās izglītības izglītojamie (8,5%) un 17 ir profesionālās izglītības izglītojamie (2,3%);
- par Latvijas Nacionālās bibliotēkas atklāšanu – 191 izglītojamais (6,7%), no kuriem 68 ir vispārējās izglītības izglītojamie (3,2%) un 123 ir profesionālās izglītības izglītojamie (16,8%);

³⁷ Izglītojamiem bija iespēja minēt vairākas atbildes.

- par Pasaules koru olimpiādi – 129 izglītojamie (4,5%), no kuriem 73 ir vispārējās izglītības izglītojamie (3,4%) un 56 ir profesionālās izglītības izglītojamie (7,7%);
- par izglītības iespējām Eiropas Savienībā – 113 izglītojamie (4,0%), no kuriem 86 ir vispārējās izglītības izglītojamie (4,1%) un 27 ir profesionālās izglītības izglītojamie (3,7%).

Citas atbildes snieguši 968 izglītojamie (34%), no kuriem 763 ir vispārējās izglītības izglītojamie (34,7%) un 232 ir profesionālās izglītības izglītojamie (31,7%), savukārt 463 izglītojamie jeb 16,2%, no kuriem 359 ir vispārējās izglītības izglītojamie (16,9%) un 104 ir profesionālās izglītības izglītojamie (14,2%), nav snieguši atbildi uz šo jautājumu.³⁸

2078 izglītojamo (72,9%), no kuriem 1568 ir vispārējās izglītības izglītojamie (74,0%) un 510 ir profesionālās izglītības izglītojamie (69,7%), norāda, ka ir informēti par Latvijas prezidentūru Eiropas Savienības Padomē, bet 667 izglītojamie (23,4%), no kuriem 474 ir vispārējās izglītības izglītojamie (22,4%) un 193 ir profesionālās izglītības izglītojamie (26,4%), uz šo jautājumu ir atbildējuši noliedzoši. 72 izglītojamie (2,5%), no kuriem 54 ir vispārējās izglītības izglītojamie (2,5%) un 18 ir profesionālās izglītības izglītojamie (2,5%), ir snieguši citu atbildi, bet 34 (1,25%), no kuriem 23 ir vispārējās izglītības izglītojamie (1,1%) un 11 ir profesionālās izglītības izglītojamie (1,5%), nav snieguši atbildi uz šo jautājumu.

Atbildot uz jautājumu „Ar kādām iestādēm un organizācijām skola sadarbojas, lai Tu vairāk uzzinātu par Latvijas valsti, savām tiesībām un pienākumiem, iespējām Eiropas Savienībā?”, izglītojamie ir atbildējuši:

- ar pašvaldību – 801 izglītojamo (28,1%), no kuriem 509 ir vispārējās izglītības izglītojamie (24,0%) un 292 ir profesionālās izglītības izglītojamie (39,9%);
- ar muzejiem, bibliotēkām, kultūras centriem – 681 izglītojamo (23,9%), no kuriem 563 ir vispārējās izglītības izglītojamie (26,6%) un 118 ir profesionālās izglītības izglītojamie (16,1%);
- ar Zemessardzi, Jaunsardzi – 445 izglītojamie (15,6%), no kuriem 260 ir vispārējās izglītības izglītojamie (12,3%) un 185 ir profesionālās izglītības izglītojamie (25,3%);
- ar policiju – 441 izglītojamo (15,5%), no kuriem 386 ir vispārējās izglītības izglītojamie (18,2%) un 55 ir profesionālās izglītības izglītojamie (7,5%);
- ar bērnu un jauniešu interešu centriem – 408 izglītojamie (14,3%), no kuriem 306 ir vispārējās izglītības izglītojamie (14,4%) un 102 ir profesionālās izglītības izglītojamie (13,9%);
- ar Nacionālajiem bruņotajiem spēkiem, Aizsardzības ministriju, robežsardzi – 327 izglītojamie (11,5%), no kuriem 162 ir vispārējās izglītības izglītojamie (7,7%) un 165 ir profesionālās izglītības izglītojamie (22,5%);
- ar Eiropas Savienības māju – 268 izglītojamie (9,4%), no kuriem 139 ir vispārējās izglītības izglītojamie (6,6%) un 130 ir profesionālās izglītības izglītojamie (17,8%);
- ar augstskolām – 227 izglītojamie (8%), no kuriem 143 ir vispārējās izglītības izglītojamie (6,8%) un 84 ir profesionālās izglītības izglītojamie (11,5%);
- ar Latvijas Republikas Saeimu – 92 izglītojamie (3,2%), visi – vispārējās izglītības izglītojamie (4,3%);

³⁸ Izglītojamiem bija iespēja minēt vairākas atbildes.

- ar karjeras centriem – 74 izglītojamie (2,6%) – visi no vispārējās izglītības (3,5%);
- ar Nodarbinātības valsts aģentūru – 73 izglītojamie (2,6%), no kuriem 41 ir vispārējās izglītības izglītojamais (1,9%) un 32 ir profesionālās izglītības izglītojamie (4,4%).

Citu atbildi ir snieguši 1073 izglītojamie (37,6%), no kuriem 697 ir vispārējās izglītības izglītojamie (32,9%) un 376 ir profesionālās izglītības izglītojamie (51,4%), bet 628 aptaujāto (22,0%), no kuriem 471 ir vispārējās izglītības izglītojamais (22,2%) un 157 ir profesionālās izglītības izglītojamie (21,4%), nav atbildējuši.³⁹

Jautāti, kādos novada, pilsētas, valsts un starptautiskos sadarbības projektos ir iesaistījušies viņu skola, izglītojamie norādīja:

- skolēnu apmaiņas programmas – 645 izglītojamie (22,6%), no kuriem 449 ir vispārējās izglītības izglītojamie (21,2%) un 196 ir profesionālās izglītības izglītojamie (26,8%);
- Comeniuss – 448 izglītojamie (15,7%), no kuriem 390 ir vispārējās izglītības izglītojamie (18,4%) un 58 ir profesionālās izglītības izglītojamie (7,9%);
- ERAF/ESF projekti – 345 izglītojamie (12,6%), no kuriem visi 345 ir profesionālās izglītības izglītojamie (47,1%);
- vides aktivitātes (Lielā talka, Mamma Daba u.c.) – 333 izglītojamie (11,7%), no kuriem 229 ir vispārējās izglītības izglītojamie (10,8%) un 104 ir profesionālās izglītības izglītojamie (14,2%);
- Erasmuss – 280 izglītojamie (9,8%), no kuriem 84 ir vispārējās izglītības izglītojamie (4,0%) un 196 ir profesionālās izglītības izglītojamie (26,8%);
- labdarības projekti – 189 izglītojamie (6,6%), visi profesionālās izglītības izglītojamie (25,8%);
- Ēnu dienas, karjeras nedēļa – 164 izglītojamie (5,8%), no kuriem 155 ir vispārējās izglītības izglītojamie (7,3%) un deviņi ir profesionālās izglītības izglītojamie (1,2%);
- Skolas auglis, Skolas piens – 137 izglītojamie (4,8%), visi vispārējās izglītības izglītojamie (6,5%);
- pašvaldības projekti – 109 izglītojamie (3,8%), visi ir vispārējās izglītības izglītojamie (5,1%);
- sporta sacensības – 85 izglītojamie (3,0%), visi ir vispārējās izglītības izglītojamie (4,2%);
- Ekoskola – 85 izglītojamie (3,0%), visi ir vispārējās izglītības izglītojamie (4,0%);
- Draudzīga skola / klase – 82 izglītojamie (2,9%), visi ir vispārējās izglītības izglītojamie (3,9%);
- Leonardo da Vinči – 81 izglītojamais (2,8%), visi ir profesionālās izglītības izglītojamie (11,1%);
- mācību priekšmetu olimpiādes – 70 izglītojamie (2,5%), visi ir vispārējās izglītības izglītojamie (3,3%);
- E-twinning – 65 izglītojamie (2,3%), no kuriem 63 ir vispārējās izglītības izglītojamie (3%) un divi ir profesionālās izglītības izglītojamie (0,3%).

1324 izglītojamie (46,4%), no kuriem 927 ir vispārējās izglītības izglītojamie (43,7%) un 397 ir profesionālās izglītības izglītojamie (54,2%), ir norādījuši citu atbildi, minot dažādas aktivitātes, bet 493 izglītojamie (17,3%), no kuriem 349 ir

³⁹Izglītojamiem bija iespēja minēt vairākas atbildes.

vispārējās izglītības izglītojamie (16,5%) un 144 ir profesionālās izglītības izglītojamie (19,7%), nav atbildējuši uz jautājumu.⁴⁰

Lūgti uzrakstīt pēdējo divu mācību gadu laikā skolā notikušos pasākumus, kuri visvairāk palikuši atmiņā, izglītojamie norādīja:

- Lāčplēša diena – 907 izglītojamie (31,8%), no kuriem 656 ir vispārējās izglītības izglītojamie (31%) un 251 ir profesionālās izglītības izglītojamais (34,3%);
- Ziemassvētki, Jaunais gads – 830 izglītojamie (29,1%), no kuriem 664 ir vispārējās izglītības izglītojamie (31,3%) un 166 ir profesionālās izglītības izglītojamie (22,7%);
- Valsts svētki – Latvijas Republikas proklamēšanas diena – 749 izglītojamie (26,3%), no kuriem 529 ir vispārējās izglītības izglītojamie (25,0%) un 220 ir profesionālās izglītības izglītojamie (30,1%);
- talantu konkursi – 581 izglītojamais (20,4%), no kuriem 426 ir vispārējās izglītības izglītojamie (20,1%) un 155 ir profesionālās izglītības izglītojamie (21,2%);
- sporta aktivitātes – 452 izglītojamie (15,9%), no kuriem 358 ir vispārējās izglītības izglītojamie (16,9%) un 94 ir profesionālās izglītības izglītojamie (12,8%);
- skolas pasākumi (“Iesvētības”, Žetonu vakars, izlaidums) – 407 izglītojamie (14,3%), no kuriem 302 ir vispārējās izglītības izglītojamie (14,3%) un 105 ir profesionālās izglītības izglītojamie (14,3%);
- ekskursijas / pārgājieni – 379 izglītojamie (13,3%), no kuriem 294 ir vispārējās izglītības izglītojamie (13,9%) un 85 ir profesionālās izglītības izglītojamie (11,6%);
- labdarības akcijas – 313 izglītojamie (11,0%), no kuriem 276 ir vispārējās izglītības izglītojamie (13,0%) un 37 ir profesionālās izglītības izglītojamie (5,1%);
- skolas jubilejas – 256 izglītojamie (9,0%), no kuriem 202 ir vispārējās izglītības izglītojamie (9,5%) un 54 ir profesionālās izglītības izglītojamie (7,4%);
- profesionālie konkursi – 212 izglītojamie (7,4%), no kuriem visi 212 ir profesionālās izglītības izglītojamie (30%);
- Valentīna diena – 210 izglītojamie (7,4%), no kuriem 65 ir vispārējās izglītības izglītojamie (3,1%) un 145 ir profesionālās izglītības izglītojamie (19,8%);
- Baltijas ceļa 25.gadadiena – 201 izglītojamais (7,1%), no kuriem 158 ir vispārējās izglītības izglītojamie (7,5%) un 43 ir profesionālās izglītības izglītojamie (10%);
- diskotēkas / balles – 186 izglītojamie (6,5%), no kuriem 152 ir vispārējās izglītības izglītojamie (7,2%) un 34 ir profesionālās izglītības izglītojamie (4,6%);
- erudīcijas viktorīnas / konkursi – 183 izglītojamie (6,4%), no kuriem 106 ir vispārējās izglītības izglītojamie (5,0%) un 77 ir profesionālās izglītības izglītojamie (10,5%);

⁴⁰ Izglītojamiem bija iespēja minēt vairākas atbildes.

- spodrības dienas, talkas – 155 izglītojamie (5,4%), no kuriem 129 ir vispārējās izglītības izglītojamie (6,1%) un 26 ir profesionālās izglītības izglītojamie (3,6%);
- 1991.gada barikāžu aizstāvju atceres diena – 139 izglītojamie (4,9%), no kuriem 111 ir vispārējās izglītības izglītojamie (5,2%) un 28 ir profesionālās izglītības izglītojamie (3,8%);
- Zinību diena – 138 izglītojamie (4,8%), no kuriem 70 ir vispārējās izglītības izglītojamie (3,3%) un 68 ir profesionālās izglītības izglītojamie (9,3%);
- karjeras izglītības pasākumi – 134 izglītojamie (4,7%), no kuriem 115 ir vispārējās izglītības izglītojamie (5,4%) un 19 ir profesionālās izglītības izglītojamie (2,6%);
- Mārtiņi, Meteņi, Masļeņica, Lieldienas – 114 izglītojamie (4,0%), no kuriem 82 ir vispārējās izglītības izglītojamie (3,9%) un 32 ir profesionālās izglītības izglītojamie (4,4%);
- projektu nedēļas – 113 izglītojamie (4%), no kuriem 103 ir vispārējās izglītības izglītojamie (4,9%) un 10 ir profesionālās izglītības izglītojamie (1,4%);
- dzejas dienas / literārie pasākumi – 112 izglītojamie (3,9%), no kuriem 94 ir vispārējās izglītības izglītojamie (4,4%) un 18 ir profesionālās izglītības izglītojamie (2,5%).

Citu atbildi ir snieguši 628 izglītojamie (22,0%), no kuriem 452 ir vispārējās izglītības (21,3%) un 176 ir profesionālās izglītības izglītojamie (24,0%), savukārt uz šo jautājumu nav atbildējuši 247 izglītojamie (8,7%), no kuriem 179 ir vispārējās izglītības izglītojamie (8,4%) un 68 ir profesionālās izglītības izglītojamie (9,3%).⁴¹

Atbildot uz jautājumu “Kādas patriotiskās jaunatnes organizācijas Tu zini?”, lielākā daļa izglītojamo atbildēja, ka viņi zina jaunsargus – 1999 izglītojamie (70,1%), no kuriem 1412 ir vispārējās izglītības izglītojamie (66,6%) un 587 ir profesionālās izglītības izglītojamie (80,2%). Tāpat tika minēti mazpulki – 698 izglītojamie (24,5%), no kuriem 454 ir vispārējās izglītības (21,4%) un 244 ir profesionālās izglītības izglītojamie (33,3%), un skauti – 677 izglītojamie (23,7%), no kuriem 476 ir vispārējās izglītības (22,5%) un 201 ir profesionālās izglītības izglītojamais (27,5%). Salīdzinoši bieži minēti zemessargi – 365 izglītojamie (12,8%), no kuriem 224 ir vispārējās izglītības (10,6%) un 141 ir profesionālās izglītības izglītojamais (19,3%), un gaidas – 363 izglītojamie (12,7%), no kuriem 254 ir vispārējās izglītības (12,0%) un 109 ir profesionālās izglītības izglītojamie (14,9%). Retāk tika pieminēta Jauniešu Saeima – 236 izglītojamie (8,3%), no kuriem 210 ir vispārējās izglītības (9,9%) un 26 ir profesionālās izglītības izglītojamie (3,6%), Sarkanais krusts – 189 izglītojamie (6,6%), no kuriem 178 ir vispārējās izglītības (8,4%) un 11 ir profesionālās izglītības izglītojamie (1,5%), bērnu un jauniešu interešu centri – 119 izglītojamie (4,2%), no kuriem 57 ir vispārējās izglītības (2,7%) un 62 ir profesionālās izglītības izglītojamie (8,5%), Daugavas Vanagi – 67 izglītojamie (2,4%), no kuriem 46 ir vispārējās izglītības (2,2%) un 21 ir profesionālās izglītības izglītojamais (2,9%). Tautiskās dejas un koris tika norādīts 65 izglītojamo anketās (2,3%), no kuriem 58 ir vispārējās izglītības (2,7%) un septiņi ir profesionālās izglītības izglītojamie (1%), robezsardzi, jūras un gaisa spēkus norādīja 59 izglītojamie (2%), no kuriem 45 ir vispārējās izglītības izglītojamie (2,1%) un 14 ir profesionālās izglītības izglītojamie (1,9%), skolas pašpārvaldi – 58 izglītojamie (2%), no kuriem 38 ir vispārējās izglītības (1,8%) un 20 ir profesionālās izglītības izglītojamie (2,7%). Citu atbildi sniedza 617

⁴¹ Izglītojamiem bija iespēja minēt vairākas atbildes.

izglītojamie (21,6%), no kuriem 518 ir vispārējās izglītības (24,4%) un 99 ir profesionālās izglītības izglītojamie (13,5%), bet uz šo jautājumu neatbildēja 529 izglītojamie (18,6%), no kuriem 447 ir vispārējās izglītības (21,1%) un 82 ir profesionālās izglītības izglītojamie (11,2%).⁴²

Atbildot uz jautājumu “Vai Tu iesaisties ārpuskolas aktivitātēs un organizācijās, kas saistītas ar pilsoniskās izglītības jautājumiem?”, 942 izglītojamie (33%), no kuriem 761 ir vispārējās izglītības (35,9%) un 181 ir profesionālās izglītības izglītojamais (24,7%), minēja pozitīvas atbildes, bet 1747 izglītojamie (61,3%), no kuriem 1225 ir vispārējās izglītības (57,9%) un 522 ir profesionālās izglītības izglītojamie (71,3%), atbildēja noliedzoši. Citu atbildi sniedza 115 izglītojamie (4,1%), no kuriem 96 ir vispārējās izglītības (4,5%) un 19 ir profesionālās izglītības izglītojamie (2,6%), bet atbildi nav snieguši 47 izglītojamie (1,6%), no kuriem 37 ir vispārējās izglītības (1,7%) un 10 ir profesionālās izglītības izglītojamie (1,4%).

Uz jautājumu “Vai izglītības iestādē pārrunājat Saeimas vēlēšanas un tajā iesaistīto partiju programmas?” ar “jā” atbildēja 1143 izglītojamie (40,1%), no kuriem 826 ir vispārējās izglītības (39,0%) un 317 ir profesionālās izglītības izglītojamie (43,3%), bet ar “nē” – 1398 izglītojamie (49,1%), no kuriem 1054 ir vispārējās izglītības (49,7%) un 344 ir profesionālās izglītības izglītojamie (47%). Citu atbildi sniedza 215 izglītojamie (7,5%), no kuriem 172 ir vispārējās izglītības (8,1%) un 43 ir profesionālās izglītības izglītojamie (5,9%), bet nav atbildējuši – 95 izglītojamie (3,3%), no kuriem 67 ir vispārējās izglītības (3,2%) un 28 ir profesionālās izglītības izglītojamie (3,8%).

Savukārt uz jautājumu “Vai, Tavuprāt, Tev ir pilnvērtīgas iespējas dzīvot, mācīties, strādāt un pilnveidoties kā personībai Latvijā?” 2204 izglītojamie (77,3%), no kuriem 1638 ir vispārējās izglītības (77,3%) un 566 ir profesionālās izglītības izglītojamie (77,3%), atbildēja apstiprinoši, 389 izglītojamiem (13,6%), no kuriem 282 ir vispārējās izglītības (13,3%) un 107 ir profesionālās izglītības izglītojamie (14,6%), atbildēja noliedzoši, 223 izglītojamie (7,9%), no kuriem 171 ir vispārējās izglītības (8,1%) un 52 ir profesionālās izglītības izglītojamie (7,1%), sniedza citu atbildi, bet 35 izglītojamie (1,2%), no kuriem 28 ir vispārējās izglītības (1,3%) un septiņi ir profesionālās izglītības izglītojamie (1,0%), uz šo jautājumu neatbildēja.

Izpētes rezultāti, analizējot izglītojamo sniegtās atbildes par to, kā mācību stundās / nodarbībās un ārpusstundu pasākumos viņi iepazīst pilsoniskās vērtības, ļauj izdarīt šādus secinājumus un sniegt atbilstošus ieteikumus.

Secinājumi:

- 1) izglītojamiem ir izpratne par pilsonisko izglītību, tās būtību un mērķiem, tomēr tā ir nesistematizēta un sadrumstalota;
- 2) izglītojamie zina valstij nozīmīgas aktualitātes, kā arī atceres dienas, tomēr ir nepietiekami pārdomāts plānošanas un prioritāšu izvirzīšanas darbs izglītības iestādēs, kurām ir jānodrošina izglītojamo pilsoniskā izglītība;
- 3) izglītojamie piedalās pilsoniska rakstura pasākumos, kas tiek svinēti / atzīmēti izglītības iestādē;
- 4) izglītības iestādēs dominē divi valstiski nozīmīgi pilsoniskās un patriotiskās audzināšanas pasākumi – Latvijas Republikas Proklamēšanas diena un Lāčplēša diena. Pārsvarā citi izglītības iestāžu pasākumi nav saistīti ar pilsoniskās izglītības uzdevumu risināšanu;

⁴² Izglītojamiem bija iespēja minēt vairākas atbildes.

- 5) iesaiste patriotiskās organizācijās nav izglītojamo pašreizējās dzīves un mācību prioritāte;
- 6) izglītojamo ieinteresētība un personiskā iesaiste dažādos projektos, kuros iesaistās izglītības iestādes, ir neliela. Kā nozīmīgākos izglītojamie min dažādus izglītojamo apmaiņas projektus;
- 7) izglītojamo intereses vairumā gadījumu nav saistītas ar pilsoniskās izglītības aspektiem;
- 8) vispārējās izglītības izglītojamo pilsoniskā izglītība ir uzskatāma galvenokārt par teorētisku, t.i., zināšanu līmenī, kamēr profesionālās izglītības izglītojamie ir vairāk orientēti uz pilsoniskās izglītības apguvi, attīstot pilsoniskās prasmes. Satraukumu raisa arī fakts, ka uz dažiem jautājumiem nav atbildējis pietiekami nozīmīgs izglītojamo skaits (piemēram, vairāk par 10%), kas tostarp liecina par zināšanu un intereses trūkumu šajā jomā;
- 9) profesionālās izglītības izglītojamo norādītās atbildes liecina, ka pilsoniskās izglītības pamati tiek veidoti jau vispārējās pamatizglītības pakāpē, un tie ir pozitīvi vērtējami. Atšķirības viedokļos vidējās izglītības posmā lielā mērā ietekmē izglītojamo mācību mērķus vispārējā izglītībā un profesionālajā izglītībā.

Ieteikumi:

- 1) vispārējās izglītības izglītojamiem jārada iespēja plašāk iesaistīties dažādās pilsoniskajās aktivitātēs, apgūstot pilsoniskās prasmes, piemēram, iesaistoties pilsoniskajā līdzdalībā izglītības iestādē, dažādās akcijās un pilsoniskajās organizācijās. Savukārt profesionālās izglītības izglītojamiem jārada iespējas nostiprināt un paplašināt zināšanas pilsoniskās izglītības jautājumos. Tas, nenoliedzami, ir saistīts ar nepieciešamību palielināt finanšu un cilvēkresursus mācību un audzināšanas jomā, t.i., personāls dažiem pasākumiem, atbalsta materiāli, finanšu resursi pasākumu organizācijai u.c.;
- 2) Valsts izglītības satura centram jāvērs izglītības iestāžu uzmanība uz tādām pilsoniskās izglītības satura īstenošanas formām, kas nodrošinātu iespēju izglītojamiem izprast pilsoniskās izglītības būtību un tās nozīmi viņu personības attīstībā;
- 3) izglītības iestādēm pilsoniskās un valstiskās audzināšanas īstenošanā jāņem vērā, ka izglītojamie Latvijas Republikas Proklamēšanas dienu un Lāčplēša dienu uzskata par nozīmīgākajiem svinamajiem un atzīmējamajiem pilsoniskajiem un patriotiskajiem ikgadējiem notikumiem, lai veidotu jēgpilnu pilsoniskās izglītības saturu un sasniegtu pilsoniskās un valstiskās audzināšanas mērķus;
- 4) ir nepieciešams veicināt vienotu, pamatotu izglītojamo izpratni dažādos pilsoniskās izglītības aspektos un pēctecību gan dažādās izglītības pakāpēs un veidos, gan visā izglītības sistēmā kopumā.

Izpētes kopsavilkums, kopējie secinājumi un ieteikumi

Salīdzinot izpētes laikā iegūtās pašvaldību, izglītības iestāžu vadītāju, pedagogu, izglītojamo atbildes, ir iespējams konstatēt:

- 1) Pilsoniskā izglītība tiek īstenota visās pētītajās izglītības iestādēs, tomēr izpratne par to un tās vērtībām ir dažāda. Tas arī ietekmē pilsoniskās izglītības mērķu izvirzīšanu, izpratni un īstenošanu izglītības iestādēs (sk. 1.tabulu. Biežāk minētie pilsoniskās izglītības mērķi).

1.tabula
Biežāk minētie pilsoniskās izglītības mērķi

Pilsoniskās izglītības mērķi	Pašvaldības	Izglītības iestāžu vadītāji	Izglītojamie
Demokrātijas pamatu apguve, ietverot pilsonisko līdzdalību	76,5%	61,5%	17,4%
Kultūrvēsturiskā identitāte, piederības sajūta	59,1%	51,9%	28,9%
Patriotisms	57,4%	40,4%	13,6%

Kopumā var identificēt trīs atbildes, kuras visbiežāk ir snieguši pašvaldību pārstāvji un izglītības iestāžu vadītāji savās anketās: demokrātijas pamatu apguve, ietverot pilsonisko līdzdalību, kultūrvēsturiskā identitāte un piederības sajūta, sākot ar ģimeni, beidzot ar valsti, un patriotisms. Vienlaikus jānorāda, ka lai arī izglītojamie savās anketās min pilsoniskās izglītības mērķus, viņu atbildes ir sadrumstalotas. Var secināt, ka nevienā no analizējamajām grupām nav vienotas izpratnes, kas ir pilsoniskā izglītība, kādi mērķi tai jāsasniedz, kā arī kāds ir tās saturs, lai arī skaidri tiek demonstrēta izpratne, kādiem jautājumiem būtu jābūt iekļautiem pilsoniskajā izglītībā mācību un audzināšanas procesā. Tāpat vienota izpratne par pilsonisko izglītību neveidojas arī starp grupām, kuras savstarpēji sadarbojas, piemēram, pašvaldībām ar izglītības iestāžu vadītājiem un izglītības iestāžu vadītājiem ar izglītojamiem.

- 2) Analizējot respondentu norādītās pilsoniskās izglītības vērtības, vērojamas lielas atšķirības katras aptaujātās grupas sniegto atbilžu starpā. Vairumā gadījumu vienas aptaujāto grupas vērtības nav citu grupu vērtības, kā arī vērojama to polaritāte. Vislielākā atšķirība vērojama starp pašvaldību un izglītojamo nosauktajām svarīgākajām pilsoniskajām vērtībām (sk. 2.tabulu. Biežāk minētās pilsoniskās izglītības vērtības).

2.tabula
Biežāk minētās pilsoniskās izglītības vērtības

Pilsoniskās vērtības	Pašvaldības	Izglītības iestāžu vadītāji	Pedagogi	Izglītojamie
Demokrātija	22,2 %	32,7%	28%	25,9%
Patriotisms	83,3%	78,8%	65,0%	38,5%

Valsts valoda	10,3%	48,1%	36,3%	59%
Tolerance	16,2%	40,4%	38,8%	17,7%
Lojalitāte	3,4%	1,9%	11,7%	13,5%
Tiesiskums	2,6%	11,5%	13,4%	10,1%
Cilvēktiesības	8,5%	5,8%	24,4%	61,7%
Piederības sajūta skolai	71,8 %	48,1%	28,1%	9,3%
Pilsoniskā līdzdalība	77,8%	50%	43,6%	10,2%
Brīvība un atbildība	1,7%	0%	9,8%	51,6%

Lai arī izpētes rezultāti parāda atšķirīgu pilsonisko vērtību izpratni, izglītojamie vislabāk no visām aptaujāto grupām izprot, kas ir pilsoniskās vērtības. Visaugstāk viņi vērtē cilvēktiesības, kas ir viens no pilsoniskas sabiedrības un demokrātijas pamatjēdzieniem, valsts valodu, brīvību un atbildību. Tomēr tas ir arī citu socializācijas aģentu ietekmes uz bērniem un jauniešiem rezultāts, jo izglītības iestāžu direktori un pedagogi cilvēktiesības minēja salīdzinoši retāk.

Pašvaldības kā svarīgāko ir minējušas, pirmkārt, patriotismu, kam seko pilsoniskā līdzdalība, kas ir arī viens no izglītības politikas plānošanas dokumentos nosauktajiem prioritārajiem pilsoniskās sabiedrības veidošanas darbības virzieniem,⁴³ un piederības sajūtu skolai. Patriotisms kā galvenā pilsoniskā vērtība ir minēta arī izglītības iestāžu vadītāju un pedagogu anketās. Tādējādi izglītojamo attieksme, novērtējot patriotismu kā vērtību, bet neierindojot to starp trim būtiskākajām, raisa vairākus jautājumus.

Pirmkārt, kāpēc veidojas tik liela atšķirība patriotisma novērtējumā starp pašvaldībām, izglītības iestāžu vadītājiem, pedagogiem un izglītojamiem, jo ir skaidrs, ka dažādu iemeslu dēļ tieši patriotisko audzināšanu izglītības iestādes izvirza kā primāru. To, iespējams, izskaidro izglītojamo subjektīva jautājuma izpratne, kā arī paaudžu pasaules uztveres atšķirībās mūsdienu (globalizācijas) laikmetā.

Otrkārt, kāpēc pašvaldības, izglītības iestāžu vadītāji, pedagogi nav novērtējuši izveidojušos situāciju, kas liecina, ka izvirzītie mācību un audzināšanas darba mērķi pilsoniskajā audzināšanā ir sasniegti tikai daļēji. To var izskaidrot gan pedagogu formālā attieksmē pret tādu izglītojamo zināšanu un prasmju veidošanu, kas tieši netiek novērtēta ballēs mācību procesā un neatspoguļojas klases žurnālos, kā arī mērķu un vērtību atšķirības, kas ir būtisks Latvijas sabiedrību raksturojošs rādītājs.

Treškārt, vai izglītojamo zemu novērtētā piederības sajūta skolai neliecina par patriotisma kā sabiedriskās un tikumiskās audzināšanas principa neievērošanu izglītības iestāžu audzināšanas darbā, nonākot pretrunā ar pašu izglītības iestāžu apgalvoto. Tā kā mūsdienu vide piedāvā izglītojamiem plašas izvēles iespējas ārpusstundu laikā, izglītojamie neizvēlas šo laiku saistīt ar izglītības iestādi, uztverot to kā vietu, kur tiek veikts pienākums, bet netiek veidota emocionālā piesaiste. Tas rada bažas par izglītojamo pilsoniskās un patriotiskās apziņas vispusīgu attīstību, jo indivīda piederības sajūta veidojas no tuvākiem objektiem uz tālākiem, tādējādi piederības sajūtas veidošanās

⁴³ Izglītības attīstības pamatnostādnes 2014. – 2020.gadam.

procesā izglītojamajiem sāk izrūkt viena no tuvākajiem piesaistes posmiem – izglītības iestāde.

- 3) Būtiska pilsoniskās un arī patriotiskās audzināšanas daļa ir atceres dienām veltītu pasākumu organizēšana izglītības iestādēs. Kopumā izglītības iestādes atzīmē atceres dienas ar dažādiem pasākumiem, iesaistot tajos izglītojamos (sk. 3.tabulu. Atceres dienas izglītības iestādē).

3.tabula
Atceres dienas izglītības iestādē

Atceres diena	Izglītības iestāžu vadītāji	Izglītojamie
20.janvāris – 1991.gada barikāžu aizstāvju atceres diena	82,7%	64,9%
25.marts – Komunistiskā genocīda upuru piemiņas diena	67,3%	32,4%
8.maijs – Nacisma sagrauves diena un Otrā pasaules kara upuru piemiņas diena	50%	37,1%
14.jūnijs – Komunistiskā genocīda upuru piemiņas diena	7,7%	8,3%
22.jūnijs – Varoņu piemiņas diena	1,9%	7,4%
4.jūlijs – Ebreju tautas genocīda upuru piemiņas diena	9,6%	4,0%
11.augusts – Latvijas brīvības cīnītāju piemiņas diena	1,9%	11,3%
23.augusts – Staļinisma un nacisma upuru atceres diena	7,7%	4,8%
11.novembris – Lāčplēša diena	100%	93,4%
Decembra pirmā svētdiena – Pret latviešu tautu vērsta totalitārā komunistiskā režīma genocīda upuru piemiņas diena	3,8%	5,6%

Analizējot izglītības iestāžu vadītāju un izglītojamo sniegto informāciju par atceres dienu pasākumiem izglītības iestādēs, vērojama atšķirība sniegto atbilžu īpatsvarā. Tas var liecināt gan par izglītības iestāžu vadītāju vēlmi atspoguļot aptaujas anketās vēlamu situāciju izglītības iestādēs, gan norādīt uz izglītojamo iesaistes līmeni dažādu pasākumu organizēšanā, gan arī viņu dalību šajos pasākumos.

Izglītības iestādes organizē atceres dienu pasākumus arī brīvlaikos, iesaistot tajos izglītojamos. Šīs atceres dienas tiek organizētas pašvaldības pasākumu

ietvaros. Tāpat izglītības iestādes uzskata, ka piemiņas pasākumu, kas ir brīvlaikos, rīkošanu var aizstāt informatīva satura par šo dienu vēsturē iekļaušana mācību procesā mācību gada laikā. Vienlaikus izglītības iestādēs netiek izprasts, ka tikai teorētisko zināšanu apvienošana ar praktisku darbību, šajā gadījumā dažāda veida izglītojamo dalība un iesaiste atceres pasākumos, var veidot tradīcijas un pilsonisko attieksmi gan saistībā ar atceres pasākumiem, gan valsti kopumā.

Izpētes gaitā nebija iespējams konstatēt, vai izglītības iestādes 8.maijā atzīmē Nacisma sagrauves dienu un Otrā pasaules kara upuru piemiņas dienu, vai ar to tiek norādīts uz Padomju Armijas uzvaras Lielajā Tēvijas karā piemiņas dienas atzīmēšanu 9.maijā. Šis datums kā atceres diena izvēlē "Cits variants" īpaši bija norādīts divās izglītojamo anketās.

- 4) Lai analizētu pilsoniskās izglītības satura aktualizāciju pašvaldību, izglītības iestāžu un pedagogu līmenī, izpētes anketās tika iekļauti jautājumi par mūsdienu notikumiem Latvijā un Eiropas Savienībā. Par vienu no tādiem jāmin Latvijas prezidentūra Eiropas Savienības Padomē. Izglītības iestāžu vadītājiem, pedagogiem un izglītojamajiem tika uzdots jautājums par izglītojamo informētību šajā jautājumā (sk. 4.tabulu. Izglītojamo informētība par Latvijas prezidentūru Eiropas Savienības Padomē).

4.tabula

Izglītojamo informētība par Latvijas prezidentūru Eiropas Savienības Padomē

Izglītojamo informētība	Pedagogi	Izglītojamie
Jā	87,6%	72,9%
Nē	2,2%	23,4%
Cita atbilde	9,5%	2,5%
Nav atbildes	0,7%	1,2%

Ir vērojamas atšķirības pedagogu un izglītojamo atbildēs. Pedagogi uzskata, ka par Latvijas prezidentūru Eiropas Savienības Padomē ir informēts lielāks izglītojamo skaits, kamēr paši izglītojamie apliecina zemāku informētības pakāpi. Šāda atšķirība varētu būt vairāku iemeslu dēļ, piemēram, daļa izglītojamo nav apguvusi piedāvāto informāciju, kā tas varētu notikt attiecībā uz jebkuru izglītības iestādē apgūstamo jautājumu, vai, otrkārt, izglītojamo informēšana bijusi formāla.

Izglītības iestāžu vadītāji savukārt ir norādījuši dažādas metodes, kā, izmantojot daudzveidīgus informācijas materiālus, viņu izglītības iestādes izglītojamie bijuši informēti par šo jautājumu.

Tāpat arī visas pašvaldības ir norādījušas, ka ir sniegušas dažāda veida atbalstu izglītības iestādēm Latvijas prezidentūras Eiropas Savienības Padomē jautājumā.

Atbalsts, ko pašvaldības sniedz izglītības iestādēm, kā arī atbalsts, kas šobrīd tiek nodrošināts gan no izglītības iestādes puses, gan no atbildīgajām institūcijām katram pedagogam, ir palielināms.

- 5) Atbildot uz jautājumu, kādās nacionāla mēroga patriotiskajās organizācijās darbojas izglītojamie, lielākais pašvaldību, izglītības iestāžu vadītāju un pedagogu skaits norādīja, ka tā ir Jaunsardze (pašvaldības 86,3%, izglītības iestāžu vadītāji 76,9%, pedagogi 56,9%).

Izglītojamajiem šis pats jautājums tika uzdots citā formā, proti, kādas nacionāla mēroga patriotiskas organizācijas viņi zina. 70,1% aptaujāto izglītojamo arī norādīja, ka tā ir Jaunsardze.

Šādi dati ir skaidrojami ar šīs organizācijas aktivitāti, kā arī ar jauniešu informētību par aktuāliem starptautiskiem notikumiem un valsts drošības jautājumiem, liekot secināt, ka lielākā daļa izglītojamo ir pilsoniski aktīvi sabiedrības locekļi.

Var piebilst, ka tieši plašāku sadarbību ar Jaunsardzi 9,6% izglītības iestāžu vadītāju ir norādījuši kā vienu no galvenajiem atbalstiem izglītojamo pilsoniskajā audzināšanā.

- 6) Anketēšanas rezultātā tika noskaidrots, ka izglītības iestādes, īstenojot pilsonisko izglītību, sadarbojas ar citām iestādēm, galvenokārt norādot sadarbību starp izglītības iestādēm un pašvaldību. Tai pat laikā visas atbildes liecina, ka neviena organizācija nav īpaši traucējusi izglītības iestāžu darbu pilsonisko vērtību apguvē.
- 7) Izglītības iestādēm ir nepieciešams atbalsts pilsoniskās izglītības īstenošanā un pilsonisko vērtību veidošanā (sk. 5.tabulu. Nepieciešamais atbalsts pilsoniskās izglītības īstenošanā).

5.tabula
Nepieciešamais atbalsts pilsoniskās izglītības īstenošanā

Atbalsta veids	Pašvaldības	Izglītības iestāžu vadītāji	Pedagogi
Informatīvais	27,4%	82,7%	-
Metodiskais	30,8%	78,8%	61,2%
Pedagogu tālākizglītības kursi	5,1%	26,9%	18,6%

Lai arī visās aptaujātajās grupās tika sniegtas dažādas atbildes, vislielākais to skaits bija par metodiskā atbalsta nepieciešamību izglītības iestādēm un pedagogiem. Uzmanību piesaista fakts, ka pedagogi uzskata, ka viņiem nav vajadzīgs informatīvais atbalsts pilsoniskās izglītības jautājumos, 18,6% pedagogu norāda, ka viņiem būtu nepieciešami profesionālās kompetences pilnveides kursi. Izglītības iestāžu vadītāju viedoklis šajā jautājumā ar pedagogu viedokli nesakrīt. Var izteikt pieņēmumu, ka izglītības iestāžu vadītāji objektīvāk vērtē savas izglītības iestādes pedagogu darbu pilsoniskās izglītības jomā. Vienlaikus var apgalvot, ka ne vienmēr šī atziņa mudina izglītības iestāžu vadītājus risināt informatīvā atbalsta nodrošināšanas jautājumu pedagogiem, kā arī nav nozīmīgs pamats mudināt pedagogus apmeklēt pilsoniskās izglītības jautājumiem veltītus kursus.

- 8) Informācijas apmaiņa starp pašvaldībām, izglītības iestāžu vadītājiem, pedagogiem, izglītojamiem pilsoniskās audzināšanas jautājumos ir nepietiekama. Par to liecina dažādās atbildes uz vieniem un tiem pašiem jautājumiem. Tas skar, piemēram, gan izpratnes trūkumu par pilsoniskajām vērtībām un atšķirīgu to uztveri, gan jauniešu iesaistīšanās pakāpi dažādās patriotiskajās organizācijās. Ja vērtību atšķirības iespējams skaidrot ar dažādu paaudžu atšķirīgu attieksmi pret norisēm sabiedrībā, tad dažāds viedoklis par

izglītojamo darbību patriotiskajās organizācijās ir informētības jautājums. Turklāt atkārtoti jānorāda, ka viennozīmīgi populārākā patriotiskā organizācija ir Jaunsardze. Tas lielā mērā ir skaidrojams arī ar starptautisko politisko situāciju.

Saņemto atbilžu salīdzinošā analīze ļauj sniegt šādus ieteikumus:

- 1) Valstī ir jāveido vienota izpratne par pilsoniskās izglītības, pilsoniskās audzināšanas, patriotisma būtību, to mērķiem un uzdevumiem, kā arī par tiem atbilstošām vērtībām. Jāiesaistās visām atbildīgajām institūcijām gan politiskā, gan valsts pārvaldes un pašvaldību līmenī. Izglītības un zinātnes ministrijai un tās pakļautības iestādēm (īpaši Valsts izglītības satura centram), kas ir atbildīgas par minēto jautājumu iekļaušanu mācību un audzināšanas procesā izglītības iestādēs, izstrādāt valstiskās audzināšanas programmas paraugu, kas būtu pamats izglītības iestādēm izstrādāt savas audzināšanas programmas / plānus.
- 2) Izglītības iestādēm audzināšanas darba plānos gan iestādes, gan klašu / grupu līmenī ir jāorientējas uz pilsonisko vērtību veidošanu, kas izpaužas izglītojamo attieksmēs un darbībā, izmantojot iespējas iesaistīties valsts un pašvaldību, kā arī nacionāla mēroga patriotisku organizāciju rīkotos pasākumos. Jārosina atbildīgos par minēto pasākumu organizēšanu visos līmeņos iesaistīt izglītības iestādes to sagatavošanā un / vai apmeklēšanā. Tāpat nacionālā mēroga patriotiskajām organizācijām būtu vēlams mērķtiecīgi aktivizēt savu darbību izglītojamo piesaistei.
- 3) Līdztekus mācību darbam jāveicina audzināšanas darba kvalitātes celšana izglītības iestādēs, tai skaitā akcentējot pilsoniskās audzināšanas jautājumus. Tas arī būtu viens no izglītības iestāžu dibinātāju (pamatā pašvaldības) uzdevumiem.
- 4) Pašvaldību pārstāvjiem, izglītības iestāžu vadītājiem, pedagogiem jānodrošina iespējas papildināt savas zināšanas profesionālās kvalifikācijas pilnveidesursos pilsoniskās izglītības jautājumos. Tāpat jānodrošina informatīvais un metodiskais atbalsts, īpaši par aktuāliem notikumiem pasaulē un valstī, lai pedagogi varētu paplašināt savas zināšanas jēgpilnai un atbilstoši pedagogiskajai darbībai, tostarp laikā, kad attiecīgie kursi netiek organizēti.
- 5) Izglītības un zinātnes ministrijai nodrošināt regulāru informācijas apkopošanu par pilsoniskās audzināšanas jautājumiem un izglītojamo iesaisti, ietverot iegūtos rezultātus pilsoniskās izglītības satura un koordinēšanas pilnveidē. Vienlaikus ir jāstiprina audzināšanas un pilsoniskās izglītības koordinējošo institūciju darbs (kapacitāte) Latvijā.